

Peto godišnje doba - etnografski prikaz karnevala u Kaštelima

Vidiček, Vedrana

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:507359>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za etnologiju i antropologiju
Diplomski sveučilišni studij etnologije i antropologije (dvopredmetni)

Vedrana Vidiček

**Peto godišnje doba – etnografski prikaz karnevala u
Kaštelima
Diplomski rad**

Zadar, 2021.

Sveučilište u Zadru

Odjel za etnologiju i antropologiju

Diplomski sveučilišni studij etnologije i antropologije (dvopredmetni)

Peto godišnje doba – etnografski prikaz karnevala u Kaštelima

Diplomski rad

Student/ica:

Vedrana Vidiček

Mentor/ica:

izv. prof. dr. sc. Jadran Kale

Zadar, 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Vedrana Vidiček**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Peto godišnje doba – etnografski prikaz karnevala u Kaštelima** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2021.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. METODOLOGIJA	3
3. PODRIJETLO I ZNAČENJE OSNOVNIH POJMOVA: KARNEVAL, POKLADE, MESOPUST, FAŠNIK	5
4. PRETEČE KARNEVALA	7
5. KARNEVALSKA TRADICIJA	8
6. PODJELA KARNEVALA	11
6.1. Karneval i magija	13
6.2. Karneval i kritika	14
7. POVIJEST DONJOKAŠTELANSKOG KRNJEVALA	17
8. KARNEVAL U KAŠTELIMA – UPOZNAVANJE S DONJOKAŠTELANSKIM KRNJEVALOM	20
9. KKV „POKLADE“	22
9.1. Članstvo u udrugama	23
10. KARNEVALSKA POVORKA – PROGRAM, TESTAMENT	25
10.1. Usporedba Donjokaštelanskog krnjevala s drugim karnevalskim izvedbama	33
11. RADIONICA	36
12. MASKENBAL	38
13. MAŠKADUR	40
14. GOSTOVANJA	42
15. DIČJI KRNJEVAL	44
16. VAŽNOST KARNEVALA PRIPADNICIMA ZAJEDNICE	46
17. KARNEVAL KAO PERFORMANS	47
18. ZAKLJUČAK	49
19. LITERATURA	51
20. POPIS SUGOVORNIKA	53
21. PRILOZI	54

SAŽETAK

Peto godišnje doba: etnografski prikaz karnevala u Kaštelima

Rad se bavi istraživanjem tradicije i običaja vezanih uz Donjokaštelanski krnjeval. Cilj je ovoga rada utvrditi što karneval čini značajnim za Kaštelu i njezine stanovnike, što se može iščitati kroz prakse prisutne u karnevalskim povorkama, na koji je način politika povezana s karnevalom te koliku važnost karneval ima za lokalnu zajednicu. Teorijski dio rada usredotočen je na podrijetlo i značenje karnevala, preteče karnevala, vrste karnevala te povijest karnevala. Metodologija rada sastoji se od istraživačkih metoda promatranja sa sudjelovanjem i polustukturiranih intervjua. Rad se temelji na karnevalskim događanjima 2020. godine. Analiziraju se razna pokladna događanja kao i njihova uloga prenošenja određenih značenja i poruka.

Ključne riječi: karneval, karnevalska povorka, Kaštela

ABSTRACT

Fifth season: ethnographic representation of the carnival in Kaštela

The paper deals with the research of traditions and customs related to Donjokaštelanski krnjeval. The aim of this paper is to determine what makes the carnival important for Kaštela and the inhabitants of that town, what can be read through the practices present in the carnival processions, how politics is related to the carnival and how important the carnival is for the local community. The theoretical part of the paper focuses on the origin and meaning of carnival, the forerunner of carnival, types of carnival and the history of carnival. The methodology of the work consists of research methods of participatory observation and semi-structured interviews. The work is based on the carnival events of 2020. Various carnival events are analyzed as well as their role in conveying certain meanings and messages.

Key words: carnival, carnival procession, Kaštela

1.UVOD

Tema ovog diplomskog rada je karneval u Kaštelima. Pojam karnevala svrstava se u temeljne pojmove koji se obrađuju unutar hrvatske etnologije, isto kao i njemu srodni pojmovi poput običaja, obreda, rituala, ceremonija, slavlja, svečanosti, festivala i slično. Za karneval bismo mogli reći da je završna proslava prije početka korizme. No, karneval je puno više od toga. On podrazumijeva vrijeme u kojemu su ulice pune ljudi, u kojemu dominira glazba, ples, razne maske i šareni kostimi. Uz to, Lozica kaže da je „karneval vrijeme posjeta i zajedničkih gozbi, vrijeme pomirenja sukobljenih strana, vrijeme jačanja kohezije i identiteta unutar zajednice“ (Lozica, 1997: 243).

Temu karnevala odabrala sam iz razloga što oduvijek osjećam velik interes za karnevale. Zanimljivo mi je promatrati maskirane ljude i istraživati koje poruke njihove maske nose. Također, zanimljivo mi je otkrivati koja se osoba nalazi ispod određene maske i to zbog toga što osoba gotovo uvijek ima drugačiji, čak i u potpunosti, suprotni karakter od maske koju tada nosi. No, u mjestu iz kojega dolazim, karneval se organizira tek odnedavno te nema puno ljudi koji sudjeluju u samoj povorci i osmišljavanju točaka. Karneval u Kaštelima odabrala sam zbog toga što sam htjela doživjeti i iskusiti karneval u meni nepoznatoj zajednici koja ima dugu povijest i tradiciju održavanja karnevala. Htjela sam prisustvovati nekom većem i razvijenijem karnevalu od karnevala koji se održava u mom mjestu stanovanja, ali opet ne prevelikom budući da smatram da se prevelikim rastom gubi sklad, sloga i povezanost sudionika karnevala. Iako je, recimo, Riječki karneval poznatiji i veći, karneval u Kaštelima intimnije je prirode jer su ljudi povezani i međusobno se poznaju. To ovaj karneval na neki način čini ipak posebnijim te, upravo iz tog razloga, meni privlačnijim. Donjokaštelanski karneval poznat je i vrlo važan onim ljudima koji ulažu trud, znanje, volju i ljubav kako bi svake godine karnevalsko razdoblje bilo što veselije i raznolikije. Poznat je njegovim sudionicima, promatračima, publici te svim građanima Kaštela. Za njih je karneval najvažnija godišnja manifestacija koja vuče za sobom dugu i bogatu povijest.

U diplomskom radu bavim se istraživanjem tradicije i običaja vezanih uz Donjokaštelanski karneval. Cilj mi je utvrditi što to karneval čini značajnim za Kaštela i za njegove stanovnike, što se može iščitati kroz prakse prisutne u karnevalskim povorkama, na

koji je način politika povezana s kaštelanskim karnevalom te koliku važnost karneval ima za lokalnu zajednicu, bogatstvo kulturne baštine Kaštela, a povezano s time i kako pridonosi (i pridonosi li uopće) razvoju turizma i turističke ponude Kaštela.

U svrhu postizanja zadanih ciljeva prvo sam odredila metodologiju rada te u skladu s njom iščitala literaturu povezanu s karnevalima općenito kako bih utvrdila podrijetlo i značenje osnovnih pojmova vezanih uz zadanu temu, preteče karnevala kroz povijest, karnevalsku tradiciju, vrste karnevala te odnos karnevala s magijom i kritikom kao ključnim elementima koje čine bit karnevala od njegovog postanka do danas.

U drugoj fazi rada posjetila sam Kaštela u razdoblju održavanja karnevala, točnije, u razdoblju od 21. do 27. veljače 2020. godine. Koristeći istraživačku metodu intervjua, koju sam provela s organizatorima, sudionicima karnevala, lokalnim mještanima i gostima kao promatračima karnevala, te koristeći istraživačku metodu promatranja sa sudjelovanjem u samom Donjokaštelanskom karnevalu, utvrdila sam ključne faktore organizacije karnevala. Također, dobila sam odgovore na pitanja što Donjokaštelanski karneval predstavlja samim sudionicima karnevala i ostalim mještanima, koliku važnost karneval kao dio kulturne baštine ima za lokalnu zajednicu te kako utječe na razvoj turizma.

Unutar analize istražila sam i usporedila Donjokaštelanske karnevalske točke s točkama koje su nastupale na Samoborskom fašniku iste godine. Predmet analize bile su karnevalske izvedbe koje su sadržavale iste javne osobe, pojave i/ili događaje. Uz to, usporedila sam organizaciju karnevala triju gradova: Kaštela, Samobora i Zadra.

Na kraju rada opisala sam karneval u smislu performansa. Performans je „režirani ili neregirani događaj zasnovan kao umjetnički rad koji umjetnik ili izvođač realizira pred publikom“ (Šuvaković, 2005: 451). Donjokaštelanski karneval usporedila sam sa skupinom performerica, KUD-om pod nazivom *Bleke i Konji*, koji djeluju unutar karnevala, ali i šire.

2. METODOLOGIJA

Karneval predstavlja kulturnu pojavu u neprestanoj mijeni. Njemu ne možemo pristupiti na prirodo-znanstveni način ni kao fenomenu koji je više ili manje izvanvremenski i determiniran. Ne možemo ga generalizirati izdvajanjem elemenata, odnosno najmanjih samostalnih jedinica i utvrđivanjem njegovih jednostavnih uzročno-posljedičnih veza jer isti elementi u različitim smislonim i povijesnim kontekstima imaju različita značenja. Također, isti uzroci u različitim kontekstima rezultirat će različitim fenomenima, odnosno različitim elementima u karnevalskom procesu. Tumačenje karnevala predstavlja sintetičko razumijevanje kompleksne cjeline. Reinterpretacije pojedinih karnevala su neizbježne. Ponovno je istraživanje već istraženih karnevala pridruživanje novog tumačenja, tj. u ovom slučaju, mog tumačenja istog događaja. Reinterpretacija predstavlja individualno tumačenje temeljeno na vlastitom iskustvu (Lozica, 1986: 32).

Tijekom reinterpretacije Donjokaštelanskog karnevala moja je metodologija rada obuhvaćala nekoliko različitih istraživačkih metoda. Pripremu za pisanje ovog rada započela sam iščitavanjem relevantne literature te analizom iste. Iščitavanjem literature lakše sam odredila fokus istraživanja, bolje se pripremila za odlazak na teren te osmislila pitanja koja sam koristila tijekom intervjua sa sugovornicima u ovom istraživanju.

Sanja Potkonjak je u svojoj knjizi *Teren za etnologe početnike* definirala pojam terena kao „odvajanje“ etnologa od njegovog matičnog prostora. S terenom povezuje odlazak, izmještanje, preseljenje, put, dolazak na neku lokaciju te povratak kući. Prema tome, teren je boravak izvan poznatog prostora. Ulaskom na teren nastojimo pronaći najbolje moguće sudionike za istraživanje te nastojimo steći povjerenje od strane zajednice koju istražujemo. Pri tome, vrlo je bitno uspostaviti odnos kako bi mogla započeti transformativna faza etnologovog rada. Transformativna faza je faza u kojoj etnolog od pridošlice, tj. stranca, postaje prihvatljivi subjekt u socijalnoj interakciji (Potkonjak, 2014: 17-65). Moj ulazak u teren bio je olakšan činjenicom da sam povezana s jednom od redovitih sudionica u karnevalskim povorkama te ujedno i članicom Kaštelanske krnjevalske udruge „Poklade“. Ona me je povezala s ključnim ljudima koji sudjeluju u organizaciji i provedbi karnevala te me je upoznala s mnogim korisnim pričama koje su mi pomogle pri pisanju ovog rada. Terenski je rad uključivao osnovne etnografske tehnike, a to su promatranje sa sudjelovanjem i intervjui.

Promatranje sa sudjelovanjem, odnosno sudioničko promatranje, najčešća je strategija etnografskog istraživanja koju je definirao Bronislaw Malinowski. Tvrdio je kako putem promatranja etnolog „može shvatiti ili zamisliti tijek svakodnevice“ (1979: 16; prema Potkonjak, 2014: 68). Sudioničkim promatranjem istraživač može otkriti stvari koje ne bi mogao dohvatiti drugim istraživačkim metodama. Promatranjem i sudjelovanjem u aktivnostima zajednice možemo doznati kako se ljudi doista ponašaju, odnosno rade li zaista ono što tvrde da rade kada govore o svojim aktivnostima i ponašaju li se na način na koji tvrde (Potkonjak, 2014: 70). Sudioničko promatranje je „iskustveno i otjelovljeno stjecanje znanja o nekom događaju ili situaciji koje se promatra kroz specifičan istraživački fokus“ (Murchison, 2010: 86; prema Potkonjak, 2014: 70).

Intervjuiranje kao etnografska metoda obuhvaća oblikovanje provizornog niza pitanja kojima ćemo se voditi kroz intervju te način na koji ćemo voditi intervju. Intervju bismo mogli definirati kao razgovor između dvaju partnera o temi koja ih obostrano zanima. Kada govorimo o etnografskom istraživanju, najčešći oblik intervjuja koji se upotrebljava je intervju polustrukturiranog tipa. Takvim oblikom intervjuja nastojimo dobiti opis života našeg sugovornika ili nekog događaja koji istražujemo tako da nam objasni značenje događaja ili pojava o kojima razgovaramo (Potkonjak, 2014: 71-72). Koristeći se istraživačkom metodom polustrukturiranog intervjuja, pitanja koja postavljamo sudionicima određujemo unaprijed, no tijekom razgovora je potrebno održati ravnotežu između fleksibilnosti i provedbe predviđenog plana ispitivanja. Također, tijekom intervjuja je poželjno tražiti dodatne opise i postavljati potpitanja.

Temeljna literaturna jedinica ovog rada je knjiga autora Ivana Lozice pod naslovom „*Hrvatski karnevali*“. Osim navedene knjige korištena je i ostala literatura vezana uz karnevale istog autora kao i drugih autora koji se bave istim ili sličnim temama. Jedna od važnijih korištenih knjiga je monografija „*Donjokaštelanski krnjeval*“ Mladena Domazeta i Roberta Marića. Autori u toj knjizi navode sve važnije trenutke koji su obilježili bogatu povijest Donjokaštelanskog krnjevala.

3. PODRIJETLO I ZNAČENJE OSNOVNIH POJMOVA: KARNEVAL, POKLADE, MESOPUST, FAŠNIK

Karneval, poklade, mesopust i fašnik nazivi su koji u hrvatskom jeziku imaju srodna značenja. Svi oni obilježavaju razdoblje prije posta, doba u godini u kojem se odričemo mesa. Podrijetlo riječi *karneval* prema kršćanskoj tradiciji dolazi od latinskog *caro-carnis* što znači meso te iz naziva za posljednju nedjelju prije Korizme, bezmesnu nedjelju, *carne levamen* i *carnelevare* što u prijevodu znači dignuti, odnosno maknuti meso. Iz toga nastaje *carnevale*, odnosno karneval. Nadalje, moguće podrijetlo riječi karneval nalazimo i u staro-pizantskom infinitumu *carnelevare* iz čega se naziv skraćuje u *carnevale/carnovale*. Petar Skok, hrvatski jezikoslovac, tvrdi da se hrvatski naziv *karneval* javlja u 18. stoljeću kao europski talijanizam koji je došao na naše prostore njemačkim utjecajem dok Milovan Gavazzi spominje i moguću vezu s pokrajinom Cornwall u Engleskoj. Jacob Burckhardt, povjesničar kulture, podrijetlo riječi karneval nalazi u latinskom izrazu *carrus navalis* ili *currus navalis* što u prijevodu označava brod s kotačima koji se koristio u talijanskim karnevalskim povorkama tijekom 14. i 15. stoljeća (Lozica, 1997: 16-17).

Moguće podrijetlo riječi *poklade* nalazimo u riječi *klad* što bi značilo ostavljati ili puštati te u riječi *poklad* koja znači ostava, odnosno ono što se ostavi, ono što se pusti. Prema tome, naziv poklade označava vrijeme u kojem se prelazi iz mrsa u post, odnosno vrijeme u kojem se meso ostavlja, pušta. Naziv mesopust, kao i od njega skraćeni naziv pust, svrstavamo pod kršćanski značenjski sloj, odnosno on označava post, no u drugom dijelu te složenice se naslućuje podvojenost između dopuštanja i nedopuštanja. Naziv fašnik, kojeg svrstavamo pod kajkavsko narječje njemačkog je podrijetla (Lozica, 1997: 17-19). Prema Kuretu, njemački *Fasching* dolazi od starijeg naziva *vastschang* ili *vaschanc* što bi u prijevodu značilo isprazniti zadnju čašu prije posta, dok drugi termin *Fastnacht* ili *Fasnacht* označuje posnu noć ili noć prije posta (1984: 60-61; prema Lozica, 1997: 19).

U bogatstvu našeg jezika kriju se i drugačiji nazivi za navedene pojmove. Karneval se još naziva krnjeval, krnoval, karnevo, krneval. Poklade se još nazivaju pokladi i poklad. Mesopust ima inačice riječi poput pusta i mesopušća, a drugi nazivi za fašnik su fašnjak, fašnjek, fašenk, fašinge i tako dalje. Često se pokladno razdoblje naziva maškarama, mačkarama i slično (Lozica, 1997: 19). Nazivi koji se najčešće koriste u Kaštelima su krnjeval, poklade i maškare.

Nazivi mesopust, poklade i fašnik uglavnom su vezani uz seoske običaje u kojima se iste maske ponavljaju iz godine u godinu dok se naziv karneval koristi za obilježavanje gradskih svečanosti koje svojim sudionicima pružaju slobodu biranja vlastitih maski (Dmitrović, 1995: 8-10).

4. PRETEČE KARNEVALA

Preteče karnevala nalazimo u starorimskim svetkovinama, proljetnim svečanostima i običajima. Pod time podrazumijevamo Saturnalijske, Luperkalske, Matronalske, Brumalske, Bakanalske, Liberalijske i kalende. Također, kao preteča karnevala često se spominje i utjecaj Dionizovog kulta kao i drugih starijih agrarnih kultova (Lozica, 1997: 17). S obzirom da se ti rimski običaji i kultovi smatraju pretečom današnjih poklada, Europa se smatra majkom karnevala (Šepić-Bertin, 1997: 13). Rimski blagdan Consualia slavio je božanstvo kojemu se u čast na taj dan održavala konjska trka. Konji, magarci i mazge su se ukrašavali kako bi bili zaštićeni od zla. Blagdan Saturnalia podrazumijevao je razdoblje u kojem se slavio bog plodnosti, povratak zlatnog doba Saturnove vlasti koje je bilo obilježeno obiljem bez rada. Saturnalijske su se odnosile na vrijeme darivanja, vrijeme obrnutog reda te na vrijeme kratkotrajne nekažnjive kritike društvenog poretka. Kalendae Januariae bile su poznate po maskiranju. Muškarci su se preoblačili u žene te su se pri maskiranju koristile životinjske maske. Blagdan Lupercalia bio je pastirski običaj vezan uz čišćenje stada. Bio je posvećen bogu Luperku, a svrha tog blagdana bila je poticanje plodnosti životinja, ljudi te čuvanje stada od divljih životinja, a posebno od vukova. Muškarci, odnosno Luperci, rezali su kože žrtvenih jaraca u remenje kako bi trčali i remenjem udarali prolaznike, a posebno mlade žene koje se tome nisu smjele opirati. Sličnost nalazimo u hrvatskim pokladnim ophodima skupina koje su odjevene u životinjske kože te koje nastoje namazati žene čađom ili ih posuti pepelom. Blagdan Matronalia bio je posvećen plodnosti udatih žena. Zajedničko izvorište karnevala, kao i svih poganskih svetkovina, možemo tražiti u temeljnim religijskim strukturama. No, to ne znači da se karneval kakvog imamo danas može svesti na prežitke antičkih svetkovina. Promjena vremena, bogova, ljudi i načina života uvelike utječe na značenja i oblike obrednih postupaka i zabava (Lozica, 1997: 35-38).

5. KARNEVALSKA TRADICIJA

Milovan Gavazzi, u svojoj knjizi *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, piše kako je prvobitno značenje karnevalskih tradicija odbojno, odnosno apotropajsko. Izraz apotropajsko dolazi od grčke riječi *apotrepo* što u prijevodu znači odbijam, te prema riječi *apotropaion* što znači odbojno sredstvo. Prema tome, svrha karnevala bila je odbijanje demona, zlih sila i duhova zastrašivanjem te sprječavanje njihovog djelovanja na ljude, stoku, stanove i tako dalje. Navedeno su postizali prerusavanjem, odnosno promjenom odjeće te njenim izvrtnjem, sakrivanjem ili mazanjem lica, maskiranjem te pravljnjem buke. Karnevali su s vremenom izgubili svoje prvobitno značenje i svrhu. Danas oni predstavljaju zabavu, druženje i parodiju, slobodu govora te izražaja (Gavazzi, 1991: 12), ali uz navedeno, Šepić-Bertin tvrdi kako njihovim održavanjem vršimo neku arhaičnu, odnosno prastaru službu (Šepić-Bertin, 1997: 13).

Vrijeme održavanja karnevala je izravno povezano s crkvenim kalendarom. Iako u katoličkom kalendaru nije naznačen Pokladni utorak, veliku važnost ima Čista srijeda, odnosno Pepelnica, s kojom počinje korizma, a pokladno veselje završava. Trajanje karnevala je određeno datumom Uskrsa, najvećeg kršćanskog blagdana. Uskrs spada među pomične svetkovine kao i svi važni datumi uskrsnog ciklusa, Sedamdesetnica, Pedesetnica, Čista srijeda (Pepelnica), korizma, Veliki tjedan i tako dalje. Stoga je i vrijeme karnevala pomično, odnosno njegov početak i kraj je usko vezan uz određivanje točnog dana na koji se slavi Uskrs (Lozica, 1997: 22).

„Karneval je razdoblje maskiranja, pojedinačnog i skupnog“ (Lozica, 1997: 11). Putem maskiranja možemo izmijeniti svoj identitet te se privremeno osloboditi tereta svakodnevnih uloga (Lozica, 1997: 11). Kao vjerojatni izvori maske se obično navode totemizam i animizam naših predaka. U davnim zoolatrijskim kultovima lovačkih kultura čovjek nakon svoje smrti postaje vlastitim totemom dok životinjska maska na licu predstavlja pretke. Također, animistička vjerovanja da svuda u prirodi djeluju duševne sile su mogle utjecati na pojavu maski. Maske nisu nastale jednom zauvijek, one se stalno mijenjaju te imaju različita značenja i uloge u različitim društvima. Razvoj maske je započeo pojavom totemističkih maski prapovijesnih lovaca, nastavlja se manističkim maskama predaka i animističkim maskama agrarnog kulta, a traje sve do danas. Maske kojima se predstavljaju preci su istodobno i dobre i zle, traže darove i uzimaju ono što je njihovo, kažnjavaju i

blagosiljaju pa čak i same daruju. Kritika i satira koja se može maskama prikazati se tumači kao pravo predaka da sude svojim potomcima. No, maske nadživljuju svoje davne prvobitne namjene. Tradicijske maske dugovječnije su od ljudi koji ih nose i od materijala od kojeg su napravljene (Lozica, 2002: 294).

Preodijevanjem i maskiranjem se ostvaruje zamjena spolova, zamjena statusa i položaja te se unosi nered i zbrka u općeprihvaćeni poredak. Ljudi se maskiraju kako bi mogli ludovati nezamijećeno, a maska na licu uzrokuje izmjenu njihovih ponašanja. Maske su pune drevnih značenja i namjena, njima se postiže zastrašivanje ili smijeh, no one istovremeno privlače i djecu i starije. U karnevalima često možemo vidjeti tradicijske maske, odnosno tradicijske maskirane likove poput ophodnika u životinjskim kožama sa zvonima, djeda i bake, svatova i drugih. One se predstavljaju svojim pokretima, plesom i pravljenjem buke u čemu možemo prepoznati neke značajke obrednog predstavljanja i magije kojom obavljaju svoju tradicijsku ulogu. Pokladna lutka Mesopusta, Pusta, Poklada, Fašnika ili Krnje im je dosta slična po magijskoj i tradicijskoj ulozi. Na sebe preuzima sva zla protekle godine te biva osuđena i smaknuta, najčešće spaljivanjem. Osim potonjih, magijska ili obredna djelovanja karnevala se mogu očitati i u vatri i dimu završne karnevalske lomače, čađi na licima, pepelu, brašnu i konfetama, bombonima i vodi s kojima maškare posipaju ili zalijevaju sve oko sebe; pucnjavi, glazbi i buci, skakanju i plesu, glumljenju koitusa i krađe te prevrtanju stvari, vozila i alata, zadirkivanju žena, sirotinje i čudaka te plašenju djece. Magijsko djelovanje karnevala traje i danas iako sudionici u tim zbivanjima često nisu svjesni nekadašnjih obrednih funkcija svojeg pokladnog ponašanja (Lozica, 1997: 11-12).

Pokladni običaji predstavljaju planirani politički odušak, veliko godišnje čišćenje zajednice i pomirbu koja omogućuje novi početak. U tome leži privlačnost i snaga karnevala koji svake godine okupljaju veliki broj ljudi (Lozica, 1997: 12).

Karnevali često imaju „kritički odnos prema važećim institucijama“ (Lozica, 1997: 12). Zbog toga, nerijetko smetaju svjetovnoj vlasti. Karnevalska kritika pripada narodnoj kulturi za koju je karakteristično dvojstvo, odnosno ravnoteža ozbiljnosti i šale. U opoziciji narodnoj kulturi stoji „kultura gospode“ koja je upravo suprotna; jako je ozbiljna i ne trpi puno šale na svoj račun. Politika je česta tema motoriziranih povorki koje možemo opisati kao kritičkim oštricama karnevala. Motorizirane povorke se sastoje od alegorijskih kola koje su zapravo pokretne pozornice na kojima sudionici djeluju natpisima, kostimima i maskama, dekorom, a ponekad i riječju iako je verbalno pojašnjenje značenja alegorijskih kola

prepušteno čitačima pokladnih kronika, osuda i oporuka (Lozica, 1997: 12-14). Verbalna objašnjenja su većinom aktualni tekstovi, namijenjeni jednokratnoj uporabi. Mnogo toga ostaje između redova i na razini aluzije. Važne značajke pokladnih tekstova su fragmentarnost i lapidarnost (sažetost), one pridonose kohezivnoj ulozi karnevala u društvenoj zajednici i istodobno svjedoče o njoj (Lozica, 2007: 195).

Olga Supek tvrdi kako smisao karnevala više nije komunikacija između ljudi i prirode. Danas je karneval sveden na komunikaciju između samih ljudi. Jasno je da je karneval oduvijek bio događaj koji je jedna grupa ljudi priređivala za drugu grupu ljudi, ali se u suvremenom kontekstu izgubio već opisani prvobitni smisao i motivacija karnevala, kao i idejni sadržaj događaja, a i publika, odnosno primaoci tih simboličkih poruka koje nose karnevalske točke. Pokladnim običajima ljudi najčešće izražavaju vrijednosti i stavove vezane uz društvene promjene. Stoga, karneval predstavlja oblik društvene, odnosno političke kritike. Iako ni sudionici ni potrošači suvremenog karnevala u Hrvatskoj ne doživljavaju ritualnu situaciju kao ideološku, ona je ipak redovito u nekoj mjeri manifestacija kritičke svijesti. Ono što izvan karnevala, tj. izvan te ritualne situacije, mogu izgovoriti samo određeni pojedinci, potpuno drugačijim i prilagođenim jezikom i načinom izražavanja, unutar karnevala postaje „ulični“ izraz i privilegija svakog, „običnog“ čovjeka. Kritički sadržaj karnevala gotovo uvijek proizlazi iz suprotnosti između očekivanja ljudi o kvaliteti života i stvarnosti. Osim toga, karnevalski sadržaj je često pun prikaza neispunjenih, a obećanih želja. Zbog navedenog, na udaru su najviše lokalni odgovorni i moćni ljudi (Supek, 1988: 68-82).

6. PODJELA KARNEVALA

Ivan Lozica tvrdi kako se obično govori o seoskim (ruralnim) i gradskim (urbanim) karnevalima i maškarama te da takva podjela u sebi sadrži vrijednosni sud. Gledajući iz jedne perspektive seljačko je ono staro, pravo, naše i domaće dok je ono gradsko novo, umjetno, strano nacionalnoj kulturi i lažno. Iz druge perspektive, gradske maškare su lijepe, čiste i u skladu s profinjenim ukusom, a one seljačke su vulgarne, necivilizirane i prljave. No, Lozica kaže kako takva gledišta odbacuju barem pola hrvatske karnevalske tradicije. Ona proizlazi iz građanske ideje, a ako bismo tako gledali mogli bismo karnevale podijeliti na tri vrste: seljački karneval, karneval građansko-obrtničkog sloja i dvorski karneval (Lozica, 1997: 192).

Karnevale ipak dijelimo na dva glavna tipa. Prvi je vezan uz ruralne prostore te je karakterističan za stočarske krajeve. Glavno obilježje takvog karnevala je skupno maskiranje u jednake ili vrlo slične kostime koji su izrađeni od životinjskih koža i zvona koja su sastavni dio te odjeće. Prije su se maskirali samo muškarci, često samo stariji momci i neženje, no danas tih ograničenja više nema. Opasnog su izgleda, zastrašujuće djeluju pokretom i plesom, plaše djecu i proganjaju mlade žene nastojeći ih posuti pepelom ili namazati čađom. Uz njih, često se javljaju i stalni maskirani likovi djeda i bake, medvjeda, prosjaka, popova, doktora, i tako dalje. Ophodnike ponekad prate i lijepo odjevene maškare koje predstavljaju svatove u kojima je mladenka uvijek preruseni muškarac. Takav tip karnevala uvjetno nazivamo magijskim tipom karnevala zbog njegove šutljive okrenutosti prirodi, ostataka magije plodnosti, apotropejske magije i tragova kulta predaka koje u njemu nalazimo. Najuočljiviji element takvih karnevala su zasigurno ophodnici sa zvonima pa bismo ga mogli nazvati i luperkalijskim tipom karnevala. Naime, ophodnici sa zvonima pripadaju stočarskome, pastirskom svijetu Sredozemlja, a takvi elementi su bili prisutni i u rimskim Luperkalijama te se oni mogu opisati kao sredstva putem kojih se nastoje osigurati dva temeljna uvjeta pastirskog gospodarstva: plodnost žena i stoke. Osim ophodnika sa zvonima, elementi koje možemo pribrojiti magijskom tipu karnevala podrazumijevaju simboličko oranje ljudskom zapregom, pucanje na voćke, obvezno obrezivanje voćaka i vješanje svinjskih laloka na rašljaste grane, grljenje voćaka rukama umazanim tijestom, pripremanje kukuruza za sjeme, pripremanje posebnih pokladnih jela i tako dalje (Lozica, 1997: 192-193).

Drugi tip karnevala nazivamo kritičkim ili saturnalijskim. Takav tip je češći u urbanim sredinama i čvrsto je povezan s idejom društvenog reda. Usmjeren je prema odnosu čovjeka i

društva, prema drami kao i prema verbalnoj sastavnici izraza općenito, improvizacijama i aktualizacijama. Kritički, odnosno saturnalijski karnevali imaju svoja karnevalska društva, za njih je karakteristično čitanje testamenata i osude lutke, povorke alegorijskih kola, natpisi, plakati i transparenti, pokladne novine, individualno maskiranje, plesovi pod maskama i gozbe te dječje karnevalske povorke. Takav tip karnevala doživljavamo kao noviju pojavu (Lozica, 1997: 193).

Elementi i karakteristike ta dva tipa karnevala se preklapaju s obzirom da je danas i u seoskim karnevalima prisutan građanski i europski utjecaj. No, to nas ne bi trebalo čuditi s obzirom da su se gradovi razvili iz sela pa tako i običaji imaju isto podrijetlo. Milovan Gavazzi (1991: 13) navodi kako „jezgra tih europskih gradskih karnevalskih tradicija ima svoj krajnji korijen u „donjim“ slojevima europskog pučanstva i njegovoj prastarini, iz koje su se jezgre dalje razvijale, množile i uspinjale sve do vrhova civilizacije i njenih razvikanih karnevalskih majstorija, proživjevši na tom putu različite promjene pa i gubitak svoga prvobitnog značenja i svrhe te ostavši puka šala, lakrdija, zabava ili parodija“. Kritički tip karnevala u svojoj povijesti također sadrži odbojnu magiju, zaštitu od demona, zlih sila i duhova (Gavazzi, 1991: 12-13).

Kritički tip karnevala je usmjeren prema problemima zajednice te zbog toga ima bitnu društveno-kritičku funkciju. Ono što ne smije ili se ne može glasno izgovoriti u svakodnevnom životu se vrlo glasno iskazuje unutar raznih karnevalskih prizora i unutar karnevalskih tekstova. Takav tip karnevala nije svojstven velikim gradovima, oni su smješteni na periferiju: Zagreb ima Samobor, Rijeka ima Opatiju i Matulje, Dubrovnik ima Župu, a Split ima Donja Kaštela koja podrazumijevaju Kaštel Stari, Kaštel Lukšić i Kaštel Štafilić (Lozica, 1997: 194). Smješteni su na periferiju velikih gradskih središta zbog toga što "folklorna narav karnevala traži ipak manju zajednicu, sredinu u kojoj se svi međusobno poznaju i u kojoj žalci pokladne kritike mogu doprijeti do pojedinaca uz opće razumijevanje gledateljstva. Temeljito karnevalsko „čišćenje“ mora obuhvatiti sve slojeve pučanstva, od mjesnih čudaka do vrhunca svjetske politike“ (Lozica, 1997: 194). Kritički karneval predstavlja demokratsku ustanovu u kojoj svi mogu biti krivi i nitko nije bez grijeha. S druge strane, u velikim gradovima je kritika usmjerena na „visoku politiku“. U velikim gradovima se ljudi međusobno ne poznaju pa tako dolazi do političke polarizacije u kojoj su krivi samo političari upravo iz razloga što njih svi poznaju. Publika ostaje anonimna i nedostupna kritici, a posljedično tome i nevina. Vlast takve karnevale smatra opasnijim zbog toga što podsjećaju

na politički teatar ili na društvenu dramu u obliku javne političke demonstracije. U većim gradovima karneval često odumire ili se pretvara u turističke priredbe dok se pokladna kritika zamjenjuje bezopasnim zabavama i potrošačkim šarenilom (Lozica, 1997: 195).

Lozica tvrdi kako ne postoje dva karnevala već samo jedan, ali on ima svoja dva lica: magijsko i kritičko. Svijet se obnavlja na način da se suprotnosti obrću pa tako karneval sadrži i miješa dobro i zlo, istinu i laž, ljubav i mržnju, ozbiljnost i šalu, suze i smijeh, selo i grad, seks i smrt, mrtve i žive, ispraznost i puninu života (Lozica, 1997: 195).

6.1. Karneval i magija

Magiju bismo mogli definirati kao „izravno djelovanje ljudskih želja na zbilju“ (Lozica, 1997: 196). Magija, osim što predstavlja čarobnjaštvo, čudotvorstvo i vradžbine, predstavlja i drevni oblik religije koji ljudima nerazumljive pojave pripisuje djelovanju zagonetnih sila. U raspravi o karnevalima bitno je objasniti odnos između magije i religije. Naime, Lozica tvrdi kako su mnogi karnevalski postupci zapravo praznovjerja. Taj termin je u hrvatskoj terminologiji obojen borbom kršćanstva protiv poganstva, ali ovdje ne govorimo o praznovjerju koje se izjednačava s krivovjerjem u kršćanskoj sferi već o praznovjerju kao religijskom obliku koji je preživio gubitak ideje, odnosno gubitak značenja (Lozica, 1997: 196-197). Karnevalski postupci su praznovjerja zbog toga što su „ispražnjeni od prvotne vjere, a ne zato što su isprazna vjera, krivovjerje ili prežitak stare, napuštene vjere. Nije stara vjera preživjela, preživjeli su postupci“ (Lozica, 1997: 197).

Karneval je svojim obličjem svjedok poganstva, a ne poganin. Karnevalski običaji su dopušteni u kršćanstvu. Kristijanizacija poganskih postupaka nije bila provedena do kraja upravo iz razloga što su ta ista poganska sjećanja bila potrebna kao sredstvo kristijanizacije. Papa Grgur I. iz VI. stoljeća dopustio je poganske postupke i rekvizite. Nije ih nasilno pokušao suzbiti, svojim je misionarima rekao da ostave veselje svetkovina, gozbe i žrtve, ali im je također rekao da ih iz stanja poganstva blago i postupno privode u okrilje Kristovo. Magijske sastavnice karnevala se ne mogu svesti na prežitke pretkršćanskih religija. U karnevalskim događanjima sačuvana su pretkršćanska obredna zbivanja, ali poganski kulturni sadržaj tih obreda je izbrisan tijekom dugotrajne kršćanske povijesti (Lozica, 1997: 197-198).

Zaključci o magijskim elementima u nekim karnevalskim postupcima većinom proizlaze iz interpretacije znanstvenika i drugih promatrača, a rjeđe su potkrijepljeni mišljenjem samih sudionika. U ponašanju maskiranih ophodnika u životinjskim kožama sa

zvonima, kao i njima srodnih ophodnika, možemo pronaći elemente koji upućuju na magiju ili na obrede zaboravljene religije. Oni su šutljivi, djeluju pokretom, plesom, dizanjem buke, pokrivanjem lica, plaše žene i djecu te prevrću i premještaju stvari. Nabrojani oblici ponašanja upućuju na odbojnu, odnosno apotropejsku magiju, na zaštitu od zlih sila i duhova. S druge strane, oni također posipavaju pepelom i mažu čađom, fingiraju koitus, plešu određene plesove za bolji urod udarajući nogama ili štapom po tlu te ponekad nose rekvizite koji predstavljaju faličke simbole. Navedeni elementi ponašanja upućuju na magijske postupke za poticanje plodnosti ljudi, životinja i biljaka. Osim toga, muške skupine u životinjskim kožama imaju i inicijacijsku ulogu što je opet povezano s magijom, ali i društvom. Sudjelovanje u tim skupinama znak je zrelosti, pripadanje skupini je potvrda statusa odrasle osobe u zajednici (Lozica, 1997: 198-201).

6.2. Karneval i kritika

„Godišnja obnova svijeta nije samo obnova prirode. Obnavlja se i zajednica, a s njom i društveni poredak. Karnevalska kronika prikazuje društveno zlo da bi ga (simbolički) očistila“ (Lozica, 1997: 206). Karneval pruža slobodu, a ona je omogućena prastarim magijskim činom izvrtanja svijeta. Izvrtanje svijeta uključuje politiku, vjeru i norme ponašanja. Navedeno izvrtanje ili okretanje svijeta samo je jedno od karnevalskih izražajnih sredstava. Karneval uključuje ritualizaciju reda i nereda, predstavlja izvanpovijesni period godine u kojemu je omogućena godišnja pobjeda cikličkog poimanja vremena nad linearnim povijesnim vremenom vladajućeg poretka. No, ta pobjeda nije stvarna, ona je inscenirana, odnosno glumljena. Ni karnevalska sloboda nije zbiljska, ona je strogo kontrolirana te je ustvari samo predstava slobode. Karneval glumi diverziju narodne kulture, glumi pobunu ne oštećujući važeću strukturu društva. Karnevalsko vrijeme privremeno donosi promjene u važeći sustav vrijednosti, a s obzirom da su privremene, one su i prividne. Služe više za oslobađanje destruktivne energije pojedinaca te ublažavaju društvene tenzije. Djelovanje karnevala je psihoterapijsko i pomirljivo. U tom smislu, karneval je diverzija koja nastoji ojačati koheziju zajednice (Lozica, 1997: 206; Lozica, 2007: 200-203).

Uspostavom naopakog svijeta, sva pravila prestaju vrijediti. Unutar takvoga svijeta, iz sadističkih razloga, kao i zbog oslobođenja straha nametnutog postojanjem pravila, ljudi se osjećaju slobodno. Noseći masku, može se prekršiti bilo koje pravilo ili zakon te pri tome ostati nevin. U toj situaciji zaista i jesmo nevin jer se smijemo tom kršenju što znači da nas ono ne brine. Karneval zahtijeva da se pravila i rituali parodiraju te da se ta ista pravila i

rituali prepoznaju i poštuju. Potrebno je znati u kojoj su mjeri određena ponašanja zabranjena kako bi se mogao u potpunosti cijeniti njihov prijestup. Bez kršenja važećeg zakona, karneval nije moguć. Karneval je uspješan ukoliko su zakoni koji se krše toliko sveobuhvatni da su u velikoj mjeri prisutni u trenutku kršenja. Glumljenje (pobuna, kršenja zakona i pravila) je upravo to što čini karnevalske točke publici smiješnim, a ne zabrinjavajućim. Nadalje, karneval mora biti vrlo kratak i dopušten samo jednom godišnje. Vječni karneval ne funkcionira: potrebna je cijela godina obrednog pridržavanja kako bi se prijestup učinio prigodnim. Karneval može postojati samo kao dopušteni prekršaj. Drevni, vjerski karneval bio je vremenski ograničen dok je suvremeni masovni karneval ograničen u prostoru: rezerviran je za određena mjesta, određene ulice ili uokviren televizijskim ekranom. Karneval nije slučaj stvarnih prijestupa, naprotiv, on predstavlja najvažnije primjere jačanja zakona te nas podsjeća na postojanje pravila (Eco, 1984: 2-6).

Nadalje, izražajno sredstvo karnevala predstavlja i ponašanje sudionika prema utvrđenim obrascima. Struktura događaja se mijenja ovisno o promjenama koje se događaju u životu šire društvene zajednice. Prema tome se mijenja red događaja, scena na kojoj se odvijaju, organizatori, maske, a velikim dijelom i sadržaj dramskih scena i šala kao i poruke koje se šalju izravnoj i potencijalnoj publici. Drugim riječima, karnevalski oblici i sadržaj ovise o procesima u široj društvenoj zajednici, a posebno o njihovim kontradikcijama. S druge strane, postoje i određeni „autonomni“ aspekti karnevala kao što su univerzalne tehnike ritualizacije, ponavljanje određenih tradicijskih sadržaja (plesova, maski) te zadržavanje određenih oblika umjetničkog izražavanja koja nisu u potpunosti nezavisna od društvenih procesa, ali imaju i svoju unutrašnju logiku. Također, tu je i značajni aspekt inovacije putem individualne i kolektivne igre kojom se izražava svijest o granicama i ograničenjima svakodnevice. Karneval u tom smislu ne predstavlja prezentaciju društvenog/kulturnog reda, kao ni njegovu izvrnutu sliku. Igra i fantazija omogućuju transcendiranje kulturne stvarnosti. Umjesto viđenja karnevala kao perioda „kulturne praznine“ nakon koje slijedi reafirmacija kulturnog poretka, Supek ga shvaća kao gusti, koncentrirani simbolički izraz kritičkih i ponavljajućih aspekata svakodnevne kulture. Shvaća ga kao izraz i reda i sukoba u svakodnevnom životu, kao iskaz o smislu svakodnevice kojeg „obični“ ljudi doživljavaju i osmišljavaju izvan ritualnog konteksta (Supek, 1988: 82).

Karnevalski običaji su se uspjeli održati usprkos mnogim zabranama. S jedne strane zabrane su dolazile od Crkve, no kršćanstvo je prihvatilo pretkršćanske obrede kao sliku

poganstva, kao suprotnost korizmi koja pobjeđuje. S druge strane, zabrane su nalagale vlasti. Lozica navodi primjer zagrebačkog *fašenka* u 17. stoljeću i objašnjava kako su javne zabave u gradu bile organizirane samo u pogodnoj političkoj situaciji, kad zajednica nije bila izravno ugrožena vanjskim neprijateljem ili unutarnjim razmiricama (Lozica, 1997: 206).

Prilikom karnevalskog slavlja svijet je okrenut. U prikazivanju takvog obrnutog svijeta dolazi do inverzije moći. Karneval omogućuje potlačenima da, barem na kratko, preuzmu poziciju tlačitelja. Ta je inverzija lako uočljiva zbog činjenice da meštari karnevala nisu ljudi koji i inače vladaju zajednicom, već su to mali ljudi koji dolaze do izražaja tijekom karnevala u trenutku kad preuzmu vlast nad svojom zajednicom (Lozica, 1997: 208).

7. POVIJEST DONJOKAŠTELANSKOG KRNJEVALA

Iako ne postoje pisani dokumenti koji bi nam opširnije opisali karnevalska zbivanja tijekom 19. stoljeća, postoji nekoliko povijesnih dokumenata na kojima temeljimo današnje spoznaje o krnjevalu u Donjim Kaštelima. Takav najstariji dokument potječe iz 1823. godine, nakon čega slijede *Pisma od poklad, Rođenje i smrt Krnina* iz 1834. godine Janka Ćipika te zapise unutar knjige računa Kaštelanske sloge, tj. Hrvatske čitaonice u Kaštel Novom iz 1889. i 1895. godine. Od devedesetih godina 19. stoljeća počinju se dokumentirati sva krnjevalska događanja u Donjim Kaštelima (Domazet, Marić, 2014: 12).

Karneval je bio organiziran od strane nekolicine entuzijasta te glazbenih i kulturnih udruga. Početkom 20. stoljeća važnu ulogu dobiva „Glazbarski sklad“ iz Kaštel Novoga koji je utemeljen 1898. godine te „Svačić“ iz Kaštel Staroga (utemeljen 1911. godine). Tada se počinje organizirati povorka maskiranih glazbara na magarcima koja je išla kroz selo, uvodi se čitanje Testamenata, paljenje Krnje i vatromet (Domazet, Marić, 2014: 12). Osim navedenih, u karnevalima sudjeluju još i „Hrvatski sokol“ sa svojim sviračima, pjevački zbor „Bihačka vila“ i tamburaški sastavi svojim zabavama i koncertima (Lozica, 1997: 147).

Izbijanjem Prvog svjetskog rata, zbog mobilizacije njihovih članova, „Svačić“ i „Glazbarski sklad“ prestaju s radom. Zbog nedostatka zapisa, pretpostavlja se da se svi karnevalski plesovi, druženja i krnjevali prekidaju sve do 1918. godine. Tada se konačno obnavlja karnevalska djelatnost, no slabijeg intenziteta i s manjim brojem entuzijasta pa se tako čitanje testamenata ugasilo te se krnje nisu palile (Domazet, Marić, 2014: 12).

Dvadesetih godina 20. stoljeća krnjeval ponovno oživljava; dobiva novo glazbeno društvo „Bijać“ iz Kaštel Štafilića koje je preuzelo organizaciju događanja. Izradu krnje i čitanje testamenata preuzeo je jedan od glazbara, Jakov Delić Baja, a osim njega u organizaciji i provedbi krnjevala isticali su se braća Mate i Petar Žungul te Mijo Krivić. Čitanje testamenata premjestilo se iz Kaštel Novoga u Kaštel Štafilić te se odvijalo na Pokladni utorak. Počinju se održavati tradicionalne društvene zabave (šerate) te plesovi pod maskama na četvrtak prije Pepelnice i na Pokladni utorak. Na pokladnim plesovima pjevale su se stare kaštelanske pjesme i plesali valcer, tango, četvorka, pic-polka, šotić i tradicionalna monfrina dok su mlađe generacije plesale i tango, foxtrott te charleston. Među organizatorima krnjevala potrebno je istaknuti Franu Studina Miseca, Tona Pilića Poštjera, Jeru Bućana, Antu

Botića te Stipu Vuletina Meta koji je imao posebnu ulogu te se smatra legendom donjokaštelanskog krnjevala novijeg doba. Godine 1931. Meto preuzima vodstvo štafiličkih maskara što označava početak ujedinjavanja donjokaštelanskih maskara. Tijekom Drugog svjetskog rata prekidaju se sva karnevalska događanja, no ubrzo nakon njegova završetka počinju se opet održavati (Domazet, Marić, 2014: 16-20).

Nakon Drugog svjetskog rata, komunistička vlast iz ideoloških razloga pokušava premjestiti održavanje krnjevala u doba korizme, no u tome ne uspijevaju pa opet dolazi do zabrane održavanja pokladnih događanja. S vremenom, vlasti su počele tolerirati Donjokaštelanski krnjeval, ali su ga istovremeno pokušavale nadzirati te cenzurirati tekstove testamenata. Ti tekstovi morali su biti odobreni od strane tadašnje „milicije“ kako bi se mogli čitati na Pokladni utorak. Unatoč tome, sačuvana je kritička bit krnjevalskih manifestacija te u navedenim tekstovima ni tadašnji socijalizam nije bio pošteđen (Domazet, Marić, 2014: 24).

Testament predstavlja svojevrsnu kroniku Donjih Kaštela u kontekstu krnjevalske kritike i ironizacije same stvarnosti. Između starijih testamenata i onih novijeg doba, odnosno onih od devedesetih godina 20. stoljeća, uočljive su neke razlike po stilu pisanja, oštini tona, tematskim preokupacijama i opsegu cjelokupnog teksta. Tekstove testamenata piše skupina autora na temelju sjećanja na zgone protekle godine. Struktura testamenata je određena, sastoji se od četiriju dijelova. Prvi, odnosno uvodni dio, zatim Glende i šale koje su potaknute lokanim zanimljivostima vezanim uz zgone i dogodovštine građana Kaštela. Nakon toga slijede Pitalice u kojima se u obliku pitanja provociraju pojedinci i institucije. Posljednji je dio testamenta Osuda Krnji, a on se zasebno pojavljuje tek 1989. godine. Do te godine, odnosno sve dok je Meto fizički mogao sudjelovati u karnevalskim događanjima, glavna su žarišta krnjevala bila dva lika putem kojih se izražavala kritika. Oni su predstavljali dobro i zlo. Krnja je predstavljala negativnog lika koji se birao prema aktualnoj temi, a Meto je predstavljao pozitivnog lika. Njih dvoje su uvijek bili u opoziciji (Domazet, Marić, 2014: 24-27; Lozica, 1997: 150).

Vodstvo krnjevala predstavljala je Krnjevalska ambasada ili Krnjevalski odbor. Članovi tadašnje ambasade počeli bi se okupljati nekoliko mjeseci prije Pokladnog utorka kako bi organizirali cijeli krnjeval. Financijsku i materijalnu pomoć dobivali su od Turističkog društva, Kaštelanske rivijere, Jugovinila i Stolarske zadruge u Kaštel Novome. Također, dio novčanih sredstava bio je prikupljen na maskenbalu koji se održavao u hotelu Plavi Jadran,

Palace, Resnik ili u trogirskom hotelu Medena (Domazet, Marić, 2014: 25; Lozica, 1997: 149).

Nakon čitanja testamenta, osude i spaljivanja krnje na mulu održao bi se ples pod maskama u nekom od hotela. Nekoliko tjedana kasnije, duboko u korizmi, održala bi se završna večera kao posljednja manifestacija vezana uz karneval. Posljednja bi se manifestacija održala u restoranu Poljoprivredne škole, a među uzvanicima našli su se članovi Krnjevalske ambasade, prijevoznici, vlasnici vozila koja su sudjelovala u povorci, glazbenici i drugi uzvanici. Ta završna večera bila je plaća svima za sudjelovanje u krnjevalskoj predstavi (Lozica, 1997: 150).

8. KARNEVAL U KAŠTELIMA – UPOZNAVANJE S DONJOKAŠTELANSKIM KRNJEVALOM

Tijekom svog boravka u Kaštelima razgovarala sam s ljudima koji su uključeni u organizaciju i provedbu Donjokaštelanskog karnevala. Osim toga, tijekom samog karnevala razgovarala sam i s pojedincima u publici te vodila zabilješke. U ovom dijelu rada donosim detaljniji opis donjokaštelanskog karnevala, njegove organizacije i provedbe te vlastito iskustvo koje je proizašlo iz osobnog sudjelovanja u istom prikupljanjem razgovora i bilješki.

Sugovornici s kojima sam vodila intervjuje dali su suglasnost da se njihovi osobni podaci, imenom i prezimenom objave unutar ovog diplomskog rada. Ukupno ih je bilo petero: Marko Grozdanić (1967. godišće), Mira Radić (1993. godišće), Ivan Višić (1994. godišće), Ana Segvić (1973. godišće) te Mia Grozdanić (1996. godišće). U daljnjem tekstu, pri navođenju citata, sugovornike ću navoditi njihovim imenom.

Nakon saznanja da dolazim u Kaštela kako bih provela istraživanje o karnevalu, obitelj Grozdanić, čiji su članovi uključeni u organizaciju i provedbu karnevalskih događanja, pozvala me na ručak u svome domu. Po samom dolasku u njihovu kuću, osjećala sam se vrlo dobrodošlo. Zajedno s gospodinom Grozdanićem, njegovom ženom, kćeri i sinom sjela sam za mali stol u dnevnom boravku i, kako bi oni rekli, malo *pročakulala* s njima. Nakon što je ručak bio gotov, premjestili smo se za veliki stol. Prvo je bila poslužena juha, zatim glavno jelo, a nakon toga, na stol su za desert stigle i krafne. Poznato je kako su upravo krafne, koje se još nazivaju i pokladnicama, tradicionalni kolač poklada te su zbog toga poslužile kao savršen i prigodan desert. Nakon ukusnog ručka, započeli smo razgovarati o karnevalu.

Razgovor je započeo povijesnim opisom nastanka karnevala. Sugovornik Marko navodi kako u Kaštelima postoje pisani dokazi o karnevalu stari 207 godina te kako je taj period doveo do toga da karnevalsko razdoblje nazivaju svojim petim godišnjim dobom u kojem je sve dozvoljeno: „*dvista sedam godina krnjeval je označi'a peto godišnje doba, tada ga nisu tako nazivale, ali je to označi'a jer su se za vrime krnjevala, sve ono što nisi smi'a govorit' kroz godinu taj dan si moga' reć', sve ono što si nekoga moga' okrivit' moga' si ga okrivit' taj dan, moga' si se narugat' i... u narodu se vjerovalo da je taj dan čišćenje svih tih zlih duhova iz zajednice jel', iz mista. Tako je u biti i nast'a krnjeval*“.

Navodi kako je početak poklada bio u malim sredinama. Te su male sredine imale svoje poklade koje su išle od kuće do kuće te su imale vlastite napjeve. Govori kako je tadašnji karneval „*bio razvijen kol'ko je bilo razvijeno misto*“ te da je postepeno došlo do karnevala kakvog poznajemo danas. Nadalje, objašnjava kako se uz pojam poklada vežu hrana, običaji i događanja. Od hrane opisuje krafne za koje kaže kako su prije bile „*seljački uštipci*“ koji su se posipali šećerom. Osim toga, uz pokladno vrijeme veže čišćenje kuće od svih zimskih prehrambenih proizvoda.

9. KKKU „POKLADÉ“

Kaštelansko krnjevalsko društvo (KKD) nastalo je 1988. godine. Glavni ciljevi tog društva bili su čuvanje, njegovanje i održavanje krnjevalskih običaja, drugih narodnih običaja i tradicija, a u Statutu je kao prioritet navedeno propagiranje etnografskih vrijednosti, narodnih običaja i tradicija stanovništva. Iz navedenog bi se moglo zaključiti kako se propagiranje etnografskih vrijednosti odnosi na propagiranje kvalitativne metodologije što ustvari nije u potpunosti tako, s obzirom da se Društvo bavi prvenstveno propagiranjem tradicije i običaja, a ne propagiranjem pisanja etnografskih tekstova na što takav izraz upućuje. S vremenom, društvo je postalo udruga te danas nosi naziv *Kaštelanska krnjevalska udruga „Poklade“* (Domazet, Marić, 2014: 140).

Jedna od članica uprave udruge „Poklade“, Mira, govori kako su aktivnosti udruge organizacija velikog donjokaštelanskog krnjevala, dječjeg krnjevala i ljetne cvjetne povorke. Članom Društva mogao je postati svaki radni čovjek i građanin (Domazet, Marić, 2014: 140), a ni danas nije drugačije: *„pa članom udruge može postat', znači, bilo koja osoba koja je zainteresirana, vesela“* (Mira). Objašnjava kako je većina članova došla u udrugu *„nasljednom tradicijom“*, govori: *„to je kao neka nasljedna tradicija, ne znam kako bi' vam to rekla. Dolaze tu i novi članovi, ali jako teško da će se sad neko odlučit': evo mene sad, nikog ne znam. Malo je to specifičan način, većinom su tu nekakvi ljudi koji su od prije povezani; mi bi volili da tu dođe šta više ljudi sa strane, ali kažem ono, nekako smatram da to stvarno treba volit' da bi moga' bit' tu. Dođu ljudi, prošlo je tu dosta ljudi, ali najviše se onako zadrže ti ljudi koji imaju obiteljsku tradiciju maškaravanja“*. Nadalje, objašnjava kako je članstvo u udruzi njima *„urođeno“* te da se ono *„vuče s generacije na generaciju“*.

Marko, osim što je član udruge Poklade, dopredsjednik je HUK-a, odnosno Hrvatske udruge karnevalista. Povezano s time ističe kako je upoznat s problemom s kojim se susreće većina hrvatskih udruuga, a to je nedostatak članova, kao i neaktivnost postojećih članova: *„onaj dan kad se treba umaškarat', to ljudi vole i to hoće, međutim kad se radi, dok se radi, jako je malo ljudi“*. Kao razloge tome navodi užurbani način života te nedostatak slobodnog vremena. Nadalje opisuje: *„ja mogu sigurno tvrdit' da u Kaštelanskoj krnjevalskoj udruzi „Poklade“ uz šest, sedam ljudi koji su stalno tu, nema možda još deset ljudi koji pripomognu u samom određivanju priprema za krnjeval, a onaj dan na krnjevalu bude, recimo iz ova naša tri mista koji pokriva Kaštelanska krnjevalska udruga, ovaj, bude jedno 150 ljudi pod*

maskama, u povorci. Navečer na maskenbalima koje mi isto tradicionalno održavamo bude i više“.

U razgovoru s Mirom doznala sam i kako izgleda sastanak Udruge. Govori kako se Udruga sastaje tijekom cijele godine, zapisuje događaje iz mjeseca u mjesec i prati događanja kako bi sve bilo spremno za nadolazeće karnevalsko razdoblje: *„nastojimo se cilu godinu sastajat' jer svaki mjesec se nešto dešava, svaki mjesec bi se trebalo pisat' šta je bilo u tom mjesecu pošto imamo taj naš satirični list Maškadur, treba pratit' zbivanja šta u selu, šta vanka“.* Objašnjava kako je mlađi dio članova Udruge preuzeo dosta obaveza vezanih uz samu organizaciju karnevala, kao i uz osmišljavanje i kreiranje „Maškadura“: *„u svojoj udruzi smo mi pomladak ajmo reć', i ono maškaramo se već 11 godina, kao imamo svoju povorku. Tako da, ono, to vam uvijek bude show jer, ne znan, doslovno od pisanja zamolbe za grad, proračun, znači sve živo obavljamo mi mlađi. Sad smo preuzeli i taj Maškadur na sebe, organizaciju cile te povorke, svega, to sve pada na nas, pisanje svih tih tekstova koji će se čitat' na bini“.* Opisuje kako se neki put i svađaju, ali se i mire te da je nervoza u većini slučajeva potaknuta brigom o vremenu, odnosno o tome hoće li biti lijepo vrijeme na Pokladni utorak kako bi svi mogli bezbrižno uživati u tom danu. Nadalje, govori kako im dolaze dosta gostiju iz susjednih zemalja te da ih oni, članovi Udruge, sve moraju posjetiti kako bi im zaželjeli dobrodošlicu i ostavili dobar dojam: *„mi smo lani imali goste iz Makedonije, Slovenije, Rijeke, odakle još, sad se čak ne mogu ni silit', ali uglavnom to vam je po hotelima, mi sve moramo obić', sa svima stat', popričat', ono, nije baš, nije to baš ono ka' šta je prije bilo, dođi umaškaraj se, ipak se sad to diglo na neku veću razinu“.*

9.1. Članstvo u udrugama

Kaštelanska krnjevalska udruga Poklade članica je Hrvatske udruge karnevalista (HUK) i Europske federacije karnevalskih gradova (FECC).

Europska federacija karnevalskih gradova (FECC) neprofitna je udruga sa sjedištem u Luksemburgu. Federacija predstavlja demokratsko udruženje čiji su ciljevi povezati europske i mediteranske gradove karnevala u razmjeni ideja i mišljenja usmjerenih na karneval, prikupljati i čuvati običaje i znanje u vezi s karnevalom u Europi i izvan nje, promovirati izložbe te razmjenu mišljenja i ideja bez ugrožavanja vlastitog nacionalnog identiteta te poticati sudjelovanje mladih u nacionalnim karnevalskim aktivnostima i promicati razmjenu mladih između zemalja članica. Osim navedenog, ciljevi djelovanja tiču se razmjene znanja o

financiranju događaja i prikupljanju sredstava, poučavanje i savjetovanje, motivacija volontera, promicanje karnevala prema europskim institucijama kao kulturne baštine, organizacija godišnje konvencije te prikupljanje informacija o različitim karnevalskim tradicijama (FECC, internetska stranica). Na Donjokaštelanskom krnjevalu srela sam Josipa Silova, potpredsjednika FECC-a te sam nakratko i s njim popričala. Govori kako je Europska federacija karnevalskih gradova osnovana „s ciljem razmjene iskustava karnevalista, znanja, recimo, cijele Europe; istoka, zapada, sjevera i juga“. U trenutku razgovora odrađivao je svoj treći mandat kao potpredsjednik FECC-a te ističe kako svojim radom pokriva čak i neke zemlje koje su tek nedavno počele s organizacijom raznih karnevala. Za karneval kaže da je „tradicija, karneval je ishodište, ali karneval je i veliki biznis. Karneval je veliki posao u kojem se obrće veliki novac, ali i zarađuje veliki novac“. U ostatku razgovora dotakli smo se podjele karnevala te navođenjem i opisom svjetski poznatih karnevala. Gospodin Silov mi je u razgovoru rekao i kako je „ovdje u nekoj maloj inspekciji, jer prije tri dana je Kaštelanski karneval primljen u Hrvatsku udruhu karnevalskih gradova“, također, „prosljeđen je zahtjev za prijem i u Federaciju europskih karnevalskih gradova“. Govori kako je zbog toga „u malom skautingu“ kako bi vidio „organizaciju, tehniku i tako dalje“. Za Donjokaštelanski karneval kaže da je vrlo zadovoljan te da će „svim srcem stati iza ovog karnevala“.

Mira objašnjava kako su jedno vrijeme bili neaktivan član FECC-a, no posljednjih godinu dana to nastoje promijeniti. Navodi kako članstvo u toj udruzi donosi neke pogodnosti iako nema dodatnih obaveza koje dolaze s članstvom: „članstvo šta se tiče, kao, mislim vi tu nemate nikakve obaveze, ali oni vas spajaju sa drugima; ako želite imat krnjeval koji je na toj razini njihovoj, onda morate godišnje posjetiti 3 takva krnjevala“. Uključivanje u FECC može pridonijeti unapređenju cijelog karnevala što Mira i prepoznaje te govori: „uključivanjem u taj FECC mi smo stvarno, ono, vidili da tu možemo puno, i napraviti puno poznanstava, i da jednostavno, ono, nam je to dobar plus u svemu tome. Pogotovo da nas ljudi upoznaju s obzirom da je naša tradicija jako, jako duga“.

10. KARNEVALSKA POVORKA – PROGRAM, TESTAMENT

Karnevalska povorka na Pokladnji utorak 2020. godine krenula je oko 15:30 sati. Povorka kreće od Nehajskog puta i ide sve do Porta u Kaštel Starom: „ona vam kreće od Nehajskog puta do Porta i uvijek je tako (...) to je ta ruta naša standardna“ (Mira). Redoslijed točaka u povorci je unaprijed određen, ali nije stalan već se mijenja iz godine u godinu. „Na početku ide zastava, nakon toga idu mažuretkinje, nakon mažuretninja se mi uvijek minjamo, nekad u našoj udruzi ima par grupa, ajmo reć', koje izbace svoje točke onda se ono minjamo. Gosti nam uvijek idu zadnji, zvončari nam idu prije krnje, a mi se minjamo, ka' nitko ne želi bit' na početku, zada je uvijek ka' uvijek bolje i ono, ali ono, svaku godinu se ka' minjamo. Jedne godine jedni, jedne godine mi i tako to kombiniramo“ (Mira).

Slika 1.: Početak povorke (autor Luka Ištuk)

Karnevalska povorka službeno se sastojala od 35 točaka, no na Pokladnji utorak pojavilo se u povorci ukupno 37 točaka. Kao što je već navedeno u radu, tijekom godine se zapisuju i prate razna događanja te se na temelju toga donosi odluka o tome koga i što će

krnje predstavljati. Krnja je centralna točka karnevala, „*krnja se radi na način da mi odaberemo jednu figuru, nadrealnu kao figuru, a glava bude realna*“ (Marko). Osmišljavaju je članovi udruge u međusobnom dogovoru. „*Nađemo se par mjeseci prije krnjevala samoga, onda mi to osmislimo šta bi i kako bi moglo bit'. Sama izrada traje nekih par mjeseci, imamo tu jednog umjetnika, našeg domaćeg, akademskog kipara Mislava Katalinića koji je glavni meštar od krnje. Znači on tu, on sve radi. Mislim sve radi, on ima ideju kako šta, on je izumia taj neki način kako mi to s novinom i selotep trakom, s onom smeđom, kako se to lipi, onda se kasnije to pitura i bacaju se primeri i dođu nekakvi njegovi kolege koji pomognu to oslikat'*“ (Ivan).

Točke u povorci inspirirane su politikom. Kroz karnevalske se povorke često zbijaju šale upravo na temelju trenutne društveno-političke situacije u zemlji. U povorkama se ismijavaju pojedinci te lokalna, regionalna i nacionalna vlast. Tako su dio povorke činili gradonačelnik, dogradonačelnik i pročelnica Kaštela te predstavnici FECC-a. „*Politika je uvijek na tapeti*“ (Marko). U osmišljavanju točaka i krnje organizatori ne podliježu cenzurama. Koriste karnevalsko razdoblje kako bi izrazili svoje mišljenje o aktualnim temama i nasmejali se na račun svima poznatih političara. Sugovornik Marko objašnjava kako kroz karnevalske točke i tekstove pokušavaju utjecati na društveno-političku scenu te na političke odluke trenutnih moćnika koji su na vlasti, a tko će što kasnije reći o tome, njih jednostavno nije briga. „*Sve se dogovorimo, i što se dogovorimo, mi to i radimo, ma kol'ko god koštalo da koštalo, poslije će netko pljuvat' po nama, a netko će reć' bravo!*“ (Marko).

Iako prema riječima sugovornika Marka ispada da su karnevalske točke uvijek usmjerene protiv trenutne aktualne vlasti, bilo je godina kad su iste izražavale političke stavove upravo vladajuće garniture. U Kaštelima je na karnevalu 2018. godine kao krnja spaljena slikovnica koja je aludirala na slikovnicu izdanu od strane udruge pod nazivom „Dugine obitelji“. Slikovnica je na naslovnici prikazivala dvije mame i dva tate čime je LGBTQ+ zajednica prikazana kao problem hrvatskog društva.

Opisani događaj spaljivanja gay slikovnice kao krnje privukao je medijsku pozornost i osudu javnosti izvan Kaštela. Vijest o tome bila je u središtu općeg zanimanja javnosti te su o istom napisani mnogi napisi kako u dnevnim novinama tako i u elektroničkim medijima¹. Na

¹ Hina, 06.02.2018. „Zagreb Pride, Lori, Dugine obitelji i Roda kazneno prijavili organizatora karnevala“. *Večernji.hr*, <https://www.vecernji.hr/vijesti/spaljivanje-slikovnica-zagreb-pride-lori-dugine-obitelji-roda-karneval-1224669> (Datum pristupa: 13.09.2021.)

taj je način paljenje krnje nadišlo okvire lokalne zajednice za koju je bilo formatirano i postalo predmetom rasprave šire hrvatske javnosti. Putem izjava danih za novinske portale reagirale su određene udruge² te visoki državni dužnosnici³.

Događaj je interpretiran od strane medija (kao i od određenog dijela javnosti, udruga te državnih dužnosnika) kao događaj koji potiče diskriminaciju, mržnju i nasilje prema svim osobama koje se ne uklapaju u tradicionalni okvir društvene zajednice čiji nazor se iskazuje upravo u činu spaljivanja gay slikovnice.

Posljednjih godina bilo je više sličnih događaja gdje je kroz pokladnu kritiku iskazano mišljenje lokalnih zajednica o određenim marginaliziranim skupinama i pojedincima. U Imotskom je 2020. godine spaljena lutka gay udomitelja⁴, odnosno gay para s djetetom, dok je u Selcu 2014. godine spaljena lutka majke s djetetom i natpisom „gay dijete iz epruvete“⁵. U Vodicama se svake godine tradicionalno spaljuje „Jovan“ kojemu se redovito mijenja prezime, no ime mu je uvijek isto⁶. U Novom Vinodolskom je 2017. godine spaljen azilant⁷, a u Omišu je 2014. godine spaljen novinar, što se dogodilo i 2015. godine u Prološču⁸. Sva

Tajana Vlašić, 05.02.2018. „Nakaradno paljenje slikovnice na dječjem karnevalu u Kaštelima osudile su i ministrica Divjak i pravobraniteljica“. *Telegram*, <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/nakaradno-paljenje-slikovnice-na-djecjem-karnevalu-u-kastelima-osudile-su-i-ministrica-divjak-i-djecja-pravobraniteljica/> (Datum pristupa: 13.09.2021.)

D. Ma., 06.02.2018. „LGBT i roditeljske udruge podnose kaznenu prijavu protiv organizatora karnevala u Kaštelima“. *Index.hr*, <https://www.index.hr/vijesti/clanak/lgbt-i-roditeljske-udruge-podnose-kaznenu-prijavu-protiv-organizatora-karnevala-u-kastelima/1024225.aspx> (Datum pristupa: 13.09.2021.)

M.Š., 05.02.2018. „Ministrica Divjak o spaljivanju slikovnice: Djecu ne smijemo učiti da je mržnja ili paljenje knjige rješenje“. *tportal.hr*, <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/spaljivanjem-slikovnice-roditelji-djecu-poticu-na-nesnosljivost-i-nasilje-foto-20180205> (Datum pristupa: 13.09.2021.)

A.J., 04.02.2018. „Na dječjem karnevalu u Kaštelima spalili LGBT Slikovnicu „Moja dugina obitelj““. *Dnevnik.hr*, <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/na-djecjem-karnevalu-spalili-su-slikovnicu-o-istospolnoj-obitelji--505528.html> (Datum pristupa: 13.09.2021.)

² Udruge Zagreb Pride, Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“, Dugine obitelji i RODA – Roditelji u akciji.

³ Ministrica znanosti i obrazovanja Blaženska Divjak; pravobraniteljica za djecu Helena Pirnat Dragičević.

⁴ Ivanka Toma, 25.02.2020. „Karneval mržnje u Imotskom: Spaliteljlu lutke gay udomitelja tri kaznene prijave, ali DORH još ne zna hoće li protiv njega išta poduzeti“. *Jutarnji.hr*, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/karneval-mrznje-u-imotskom-spaliteljlu-lutke-gay-udomitelja-tri-kaznene-prijave-ali-dorh-jos-ne-zna-hoce-li-protiv-njega-ista-poduzeti-10013443> (Datum pristupa: 13.09.2021.)

⁵ Ana Erdelja, 05.03.2014. „Na maškarama u Selcu spalili „gay dijete iz epruvete“, u Omišu novinara“. *Večernji.hr*, <https://www.vecernji.hr/vijesti/u-selcu-na-maskarama-spalili-gay-dijete-iz-epruvete-924881> (Datum pristupa: 13.09.2021.)

⁶ Ante Tomić, 13.02.2010. „Krnjo se zove Jovan“. *Jutarnji.hr*, <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/krnjo-se-zove-jovan-2224328> (Datum pristupa: 13.09.2021.)

⁷ D. Ma., 03.03.2017. „U Novom Vinodolskom zapalili „azilanta“ i pjevali „Još Hrvatska ni propala““. *Index.hr*, <https://www.index.hr/vijesti/clanak/u-novom-vinodolskom-osudili-azilanta-za-sve-zlo-i-zapalili-ga/954203.aspx> (Datum pristupa: 13.09.2021.)

⁸ Bojan Arežina, 18.02.2015. „Spaljivanje lutke novinara i pisca asocira na zatvore i logore“. *Večernji.hr*, <https://www.vecernji.hr/vijesti/spaljivanje-lutke-novinara-i-pisca-asocira-na-zatvore-i-logore-990565> (Datum pristupa: 13.09.2021.)

navedena događanja prihvaćena su unutar lokalnih zajednica, ali su kritizirana u široj društvenoj zajednici za koju takva pokladna kritika nije bila ni namijenjena.

Sugovornik Marko u činu spaljivanja slikovnice na karnevalu 2018. godine, kojim je LGBTQ+ zajednica prikazana kao nešto loše, nešto što predstavlja problem te se kao takvo treba uništiti, ne vidi ništa sporno. Prema njegovim riječima i ostatak članova udruge, koji su dio iste društvene zajednice, dijeli njegovo mišljenje. Unutar te zajednice pod „normalnim“ se ne smatraju osobe koje nisu heteroseksualne orijentacije što dokazuje njegova izjava vezana za predmetni događaj: *„mi nismo palili knjigu, mi smo palili reklamu gay slikovnice (...) ja osobno nemam ništa protiv nijednoga čovika, nijedne žene, muškarca koji pripadaju LGBT zajednicama, ja ih žalim, ja ih smatram bolesnicima (...) oni to mogu radit' u svoja četiri zida, vani to nije dobro jer to uništava budućnost. Oni su servirali nešto što nije normalno za normalno dite. Ja smatram da je to bolest, ja osobno, a tako i moji članovi udruge, i zato smo ubiti zapalili tu njihovu reklamu“.*

Na karnevalu održanom 2020. godine, zajedno s točkama gostiju koji su došli sa svojim vizijama sudjelovati u Donjokaštelanskom krnjevalu, stvorilo se raznoliko šarenilo u kojem je svatko mogao pronaći nešto što mu se sviđa. Mjesni političari zaslužili su svoja mjesta na početku povorke, a zatim su slijedile točke domaćina. Nazivi nekih točaka bili su: Milijardu dolara, HŽ Metro, Imovinske kartice, Eko projekt, Nova kaštelanska taxi služba, Turizam u Kaštelima. Kao što se može zaključiti iz naziva točaka, one su se odnosile na sva događanja u Kaštelima vezana uz političke odluke i obećanja.

Slika 2.: Točka u povorci pod nazivom "Metro" (autor: Luka Ištuk)

Nakon točaka domaćina slijedile su točke koje su pripremile gostujuće grupe na krnjevalu. Gosti su stigli iz Gospića uz pratnju "Gradske limene glazbe Gospić", iz Korenice s točkom pod nazivom "Vanzemaljci", gosti iz Trogira s točkama "Crni petak" i "Ojkalica" te gosti iz Prilepa s točkom "Asterix i Obelix iz Prilepa". Osim njih, goste su činile grupe iz Ivanca, Puntamike (Zadar), Primoštena, Otoka, Rijeke, Vrlike, Ptuja, Kaštel Sućurca i Trogira.

Na kraju povorke bila je krnja. Krnju je predstavljao lik časne sestre pod nazivom "Dika s Grobnika". Obučena kao Majka Terezija s glavom bivše predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar-Kitarović, krnja je u ruci nosila punu košaru kolača i torti.

Slika 3.: Krnja „Dika s Grobnika“ s popratnim likovima Zoranom Mamićem i Milanom Bandićem (autor: Vedrana Vidiček)

Glava krnje predstavljala je bivšu predsjednicu zbog svih političkih ispada koje je imala tijekom svog mandata čime je, prema riječima sugovornika, ostavila svoj trag na hrvatskoj političkoj sceni. Radi navedenog organizatori su krnjevala ocijenili da zaslužuje ostaviti trag i na kaštelanskom krnjevalu. Ono što je posebno istaknuto na karnevalu u testamentu i osudi tiče se određenog predizbornog obećanja tada aktualne predsjednice Republike Hrvatske i kandidatkinje za drugi mandat koje je inspiriralo organizatore karnevala za izradu krnje. Obećanje je bilo vezano uz nova radna mjesta koje bi bivša predsjednica otvorila i koja bi bila plaćena osam tisuća eura što je u Hrvatskoj visoko iznad prosjeka. No, na izborima je izgubila, vlast je preuzeo Zoran Milanović te je obećanje Kolinde otišlo u zaborav. Sugovornica Mia objašnjava „s obzirom da su bili izbori za predsjednika Republike Hrvatske 2019./2020., i da je na vlast doša' Milanović, propalo je obećanje da će se moć' od doma zarađivat' 8.000,00 eura“.

Odora Majke Terezije simbol je pomaganja i brige za siromašne. „*Terezija je bila među prvima koja je pomagala bez obzira na boju kože, status, podrijetlo, religiju i tako dalje*“ (Mia). Odora je pomno osmišljena te i ona nosi poruku. Njome se „*aludira na političko milosrđe bivše predsjednice*“ (Mia). Političko milosrđe u ovoj je izjavi sugovornice ispunjeno sarkazmom.

Pored krnje pojavila su se još dva istaknuta politička lika, Zoran Mamić i Milan Bandić. Za njih se smatra kako ih je bivša predsjednica favorizirala te su zbog toga dobili svoje mjesto odmah pored nje. Grabar-Kitarović jednom je prilikom poklonila tortu zagrebačkom gradonačelniku Milanu Bandiću te izjavila kako bi mu kolače nosila i u zatvor ukoliko bude osuđen u nekoj od mnogih afera. Zoran Mamić i Milan Bandić tijekom svojih suđenja bili su odsutni te su se nalazili na području Bosne i Hercegovine, odnosno bježali su od osude. Zbog navedenog, lik krnje u ruci ima košaru punu kolača i torti kojom Kolinda Grabar Kitarović skrbi „za nevine koji su se čudom dali u bijeg“ (Maškadur, 2020: 37).

Osuda krnje je službena, sugovornica Mia objašnjava: „*ona se mora pročitati prije paljenja krnje kako bi se simbolično u plamenu užgali svi problemi i nedaće*“. U osudi časne sestre Dike s Grobnika stoga je napisano: „Na svakon je kantunu dizala naš 'rvatski stijeg, skrbila za nevine koji su se čudom dali u bijeg (...) S osan ijada eura plaće i život s koronavirusima, ka' Isus čini čuda, a ni lipe za ribice ni kruz nima. Sa pet krem-kolača i dvi lignje patagonike rani sve nesuđene remetinačke zatvorenike. Prepusti im, časna majko, njihove Posove stanove, sve imovinske kartice, kohabitacije i crne labudove, narani gladan puk ovaj, makar prodala zadnji broš, a oni će iz poniznosti urlikat': 'Oćemo još! 'Oćemo još!'“ (Maškadur, 2020: 37)

U testamentu su se dotakle mnoge političke situacije koje su obilježile proteklu godinu. Između ostalih, spomenuta je epidemija bolesti COVID-19 uzrokovana virusom SARS-CoV-2 te odredba o obaveznom nošenju zaštitnih maski: „tako su se, umisto one za maškare, rasprodale maske proti virusi, pa sad svit ide umaškaran u zaštitna odijela“ (Maškadur, 2020: 36). Zatim, spomenut je Zakon o komunalnom gospodarstvu koji je dopunjen odredbom o zabrani tiramola čime bi se zabranilo tradicionalno sušenje rublja. U testamentu stoji: „unili su u Zakon o komunalnom gospodarstvu obredbu o zabrani tiramola, s kaznama do dvi tisuće kuna za sve one koji je prekrše. Ili točnije, mudante i riđipete morate skinit“ (Maškadur, 2020: 36). Nadalje, spomenuti su i izvještaji o kakvoći mora koji su različiti za svaku plažu, čemu se građani smiju jer su plaže jedna pored druge. U testamentu je

to obilježeno ovako: „teci Savo / Dravo teci / kanalizacijo moja / u more poteci“ (Maškadur, 2020: 36).

Karnevalska povorka završila je oko 17:00 sati. Nakon nje, slijedilo je paljenje krnje. Krnja se palila oko 17:20 h. Prije paljenja, sudionici Donjokaštelanskog krnjevala okupili su se ispred krnje kako bi se fotografirali. Nakon što je krnja bila spaljena, uputila sam se, zajedno sa članovima KKU „Poklade“, prema radionici o kojoj ću kasnije više reći.

Slika 4.: Fotografiranje ispred krnje prije paljenja (autor: Luka Ištuk)

Slika 5.: Paljenje krnje (autor: Luka Ištuk)

10.1. Usporedba Donjokaštelanskog krnjevala s drugim karnevalskim izvedbama

Da su se u donjokaštelanskoj povorci uistinu našle aktualne teme i političari dokazuje činjenica da su se isti elementi pojavili i unutar drugih karnevala diljem Hrvatske. Jedan od značajnijih je karneval grada Samobora.

Samoborski fašnik predstavlja jednu od najstarijih pokladnih izvedbi u Hrvatskoj te jednu od najvećih turističkih manifestacija u kontinentalnom dijelu Hrvatske. Taj karneval, isto kao i Donjokaštelanski krnjeval, ima dugu povijest održavanja, dječju povorku te veliku povorku mjesnih odbora kao i gostujućih skupina. Glavno obilježje mu je satira koja se očituje po kritici društvenog i političkog sustava (Grad Samobor).

Unutar Samoborskog fašnika nalazimo iste političke figure, teme i elemente koji su se javili u točkama Donjokaštelanskog karnevala. U oba karnevala javile su se točke pod imenom „Imovinske kartice“ koje se odnose na imovinsko stanje političara i drugih javnih osoba. Isto tako, Asterix i Obelix su se pojavili unutar oba karnevala. U Samoborskoj povorci,

točkom kojom su predstavljali Gale, pokušavali su svojim čudotvornim napitkom pomiriti četiri nepomirljive skupine u Hrvatskoj, a to su političke stranke SDP i HDZ te navijačke skupine Bad Blue Boy-si i Torcida (Samoborski fašnik).

Kolinda Grabar-Kitarović, Zoran Mamić i Milan Bandić također su dobili svoja mjesta unutar Samoborskog karnevala. Milan Bandić svoje je mjesto zaslužio zbog suđenja za aferu Agram te se naglasila njegova odsutnost budući da se on, tijekom suđenja, nalazio na području Bosne i Hercegovine. S obzirom da on nije jedina javna osoba koja je tijekom suđenja otišla u Bosnu i Hercegovinu, unutar satiričnog pokladnog lista „Sraka“, spominje se tzv. logor za izbjeglice koji prima ljude iz slabo razvijenih i duboko korumpiranih zemalja. Kao glavni posjetitelji logora, osim Milana Bandića, spominju se i Zoran Mamić te bivša predsjednica Grabar-Kitarović (Sraka, 2020: 4).

Neizostavan dio karnevala postala je točka koja se tiče epidemije bolesti COVID-19. Dok su u Donjokaštelanskom krnjevalu bile glavne obavezne zaštitne maske, u Samoborskom karnevalu dijelile su se epruvete s antivirusom.

Glavna je razlika Donjokaštelanskog karnevala u usporedbi s drugim, možda više medijski popraćenim i poznatijim karnevalima, u organizaciji samog karnevala. Naime, jedan od organizatora Samoborskog, (kao i drugih većih i poznatijih karnevala kao što su Riječki i Zadarski) je Turistička zajednica. Prema članku 20. Zakona o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma (NN 52/19, 42/20) dužnost predsjednika turističke zajednice obnaša općinski načelnik ili gradonačelnik odnosno župan, ovisno o jedinici lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave za područje koje je turistička zajednica osnovana. Dužnost predsjednika lokalne i regionalne turističke zajednice može obnašati i osoba koju, iz redova članova turističke zajednice, odredi općinski načelnik ili gradonačelnik odnosno župan, ovisno o jedinici lokalne odnosno područne (regionalne) samouprave za područje za koje je turistička zajednica osnovana. S obzirom na navedeno, i iz činjenice da u organizaciji velikih karnevala sve češće sudjeluje organizacija na čelu koje je predstavnik javne vlasti, proizlazi mogućnost utjecaja predmetne organizacije na sam sadržaj karnevalskih točaka i to na način da sprječava kritiku javne vlasti, odnosno kritiku same sebe kao organizacije na čijem je čelu predstavnik javne vlasti. Nasuprot tome, organizacija Donjokaštelanskog krnjevala u rukama je isključivo građana i udruga građana na čijem čelu nisu predstavnici javnih vlasti (gradska uprava financijski pomaže organizaciji karnevala donacijama, ali direktno ne sudjeluje u određivanju sadržaja karnevalskih točaka). Radi navedenog je Donjokaštelanski karneval i

danas zadržao slobodu izražavanja volje, mišljenja i kritika naroda, a to je bit samog karnevala, dok većim i poznatijim karnevalima danas prijete opasnost da se isti kontroliraju i sadržajno usmjeravaju u skladu sa težnjama vladajućih garnitura koje kritiku njih samih smatraju nepodobnom.

Događanja vezana za Zadarski karneval održan 2019. godine upućuju na navedeno. Zadarski karneval, čiji organizator je Turistička zajednica, kontroliran je od strane gradskih organizacija koje pod krinkom zaštite građanstva odobravaju, odnosno neodobravaju nastup pojedinih maskiranih skupina na karnevalu. Naime, prema medijskim napisima KUD Bleke i Konji, udruga građana koja dugi niz godina na Zadarskom karnevalu izvodi točke kojima kritizira i satirično prikazuje upravo političke aktere, nije nastupila u zadarskoj povorci 2019. godine s pripremljenom točkom „Eurosong Ultra“ upravo radi bojazni zadarske Turističke zajednice kako bi njihova „nepodobna“ točka provocirala gradsku vlast i gradonačelnika te naštetila istima. Situacija da netko odlučuje o tome koje će se točke izvoditi, a koje neće zadire u samu bit karnevala te karnevalske povorke pretvara u turističke priredbe koje nemaju svoju tradicionalnu i povijesnu ulogu da daju kritiku društva i trenutka u kojem se održavaju. Predsjednik udruge KUD-a Bleke i Konji Enio Meštrović najbolje je to opisao riječima: „Ako ste doveli maškare u tu fazu da se boje što će prikazati i posljedica istoga toga, onda maškare ne trebaju ni postojati. Ovako nas i na ovom polju uniformirate u ovčine. Oprostite što se nismo našli u ulogama Puža, Ježa, Alge, Leptira, Ovaca...“ (Zadarski.hr).

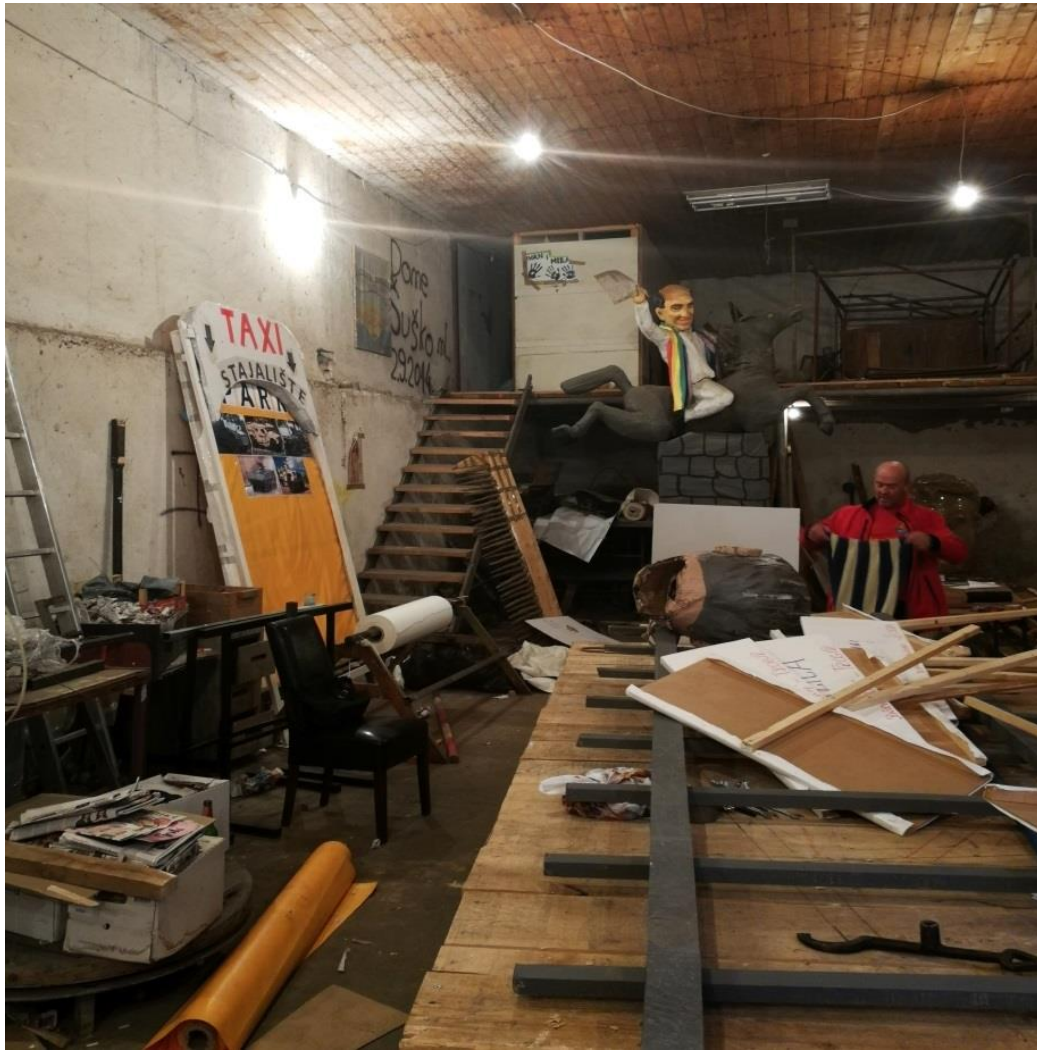
11. RADIONICA

Radionica predstavlja temeljnu aktivnost Donjokaštelanskog krnjevala. U radionici se izrađuje krnja i scenografija za pojedine točke u povorci. Izrada krnje odvija se u tajnosti, odnosno lik krnje poznat je tek užem vodstvu KKU „Poklada“ što donosi atmosferi iščekivanja. Time se postiže efekt iznenađenja i oduševljenja publike zbog krnjine grandioznosti i poruke kojom aludira na određenu društvenu negativnost ili problem. Krnje nije predstavljao konkretnu osobu, već kritiku određene aktualne društvene slabosti koja je naglašena tekstualnim porukama i maškarnom pratnjom. Krnja se izrađivala gotovo pred sam Pokladni utorak u dvorištu stare kuće već spomenutog Stipe Vuletina što je danas gotovo nezamislivo (Domazet, Marić, 2014: 172).

Do promjena dolazi sredinom 20. stoljeća kada izradu preuzima Krnjevalska ambasada čiji su članovi radili na konstrukciji dok su se pojedini dijelovi krnje izrađivali na različitim lokacijama (Domazet, Marić, 2014: 172).

S vremenom, krnje se pretvarao u eksplicitnu osobu, ne imenom i prezimenom već prepoznatljivim izgledom, mnoštvom detalja i naravno, uvećan i grandiozan u svoj svojoj negativnosti. Takve konkretne, a opet neimenovane osobe u liku krnje je prvi počeo izrađivati likovni umjetnik Goran Smojver, a danas je to zadatak akademskog kipara Mislava Katalinića (Domazet, Marić, 2014: 172). „Oni su nedvojbeno jedini umjetnici čija se djela javno spaljuju na portu u Kaštel Starome i to pred kaštelanskim pukom, kojemu se time javno obznanjuje negativnost u liku krnje i onoga što je tištilo narod u protekloj krnjevalskoj godini“ (Domazet, Marić, 2014: 172).

Na Pokladni utorak radionica je bila puna alata, boje, sprejeva i raznih materijala potrebnih za izradu točaka. Tamo se i pripremao veliki kotao pun graha namijenjen za sve članove KKU Poklada, ali i onih zalutalih sudionika, kao i gledatelja. Ispred radionice bili su posloženi stolovi i klupe na kojima sam upoznala mnogo ljudi iz Kaštela koji svake godine veselo uživaju u svim dijelovima organizacije i provedbe karnevala. Zajedno smo jeli, upoznavali se i dijelili najdraže dijelove uspješno odrađene povorke kao i očekivanja o nadolazećem plesu pod maskama.

Slika 6.: Unutrašnji izgled Radionice (autor: Vedrana Vidiček)

12. MASKENBAL

Nakon krnjevalske povorke, pročitanoj testamenta, osude krnje i njegovog spaljivanja slijedi maskenbal. Za neke je to najzanimljiviji i najzabavniji dio. Maskenbal je tradicionalno završni događaj Donjokaštelanskog krnjevala (Domazet, Marić, 2014: 146).

U razdoblju između dva svjetska rata, maskenbal se održavao u prostorijama Zadruga u Kaštel Starome, u restauraciji Plavi Jadran, zatim u hotelima Palace u Kaštel Starome, Resnik i Kaštel Štafiliću te Medenoj u Trogiru. Svake godine na maskenbalu gostuju razni izvođači. Vrijedno je spomenuti VIS Maestrale na čelu s Marinom Terzijom, oni su najdugovječniji maskenbalski zabavljači, kao i neke etablirane estradne zvijezde poput Trija Gušt, Berekina, Mladena Grdovića, Mila Hrnića, Jasmina Stavrosa, Gego benda i tako dalje. Iz godine u godinu zabavu se nastoji podignuti na još višu i kvalitetniju razinu u čemu su nekad više uspješniji, nekad manje, a sve to ovisi o socijalnim prilikama (Domazet, Marić, 2014: 146).

Maskenbal je tijekom svih godina zadržao svoju formu vesele i razigrane zabave. Na maskenbalima su ljudi ostavljali svoje brige i nestajali u šarenilu poneseni glazbom. Jedini uvjet za maskenbal bio je taj da si morao biti umaškaran, „i to tako da te ni rođena mater oli otac ne poznaju. A vaja se dobro umaškarat' i zato da moš učinit' koji dešpet, a da te niko posli ne more za to krivit'“ (Domazet, Marić, 2014: 146). No, danas su maskenbali izgubili tu svoju početnu obvezu maskiranja. Na današnjim maskenbalima većina sudionika je umaškarana, ali ima i dosta nemaskiranih ljudi, otkrivenih lica i identiteta. Unatoč svemu, KKKU „Poklade“ nastoje svake godine očuvati maskenbal kao dio svojih pokladnih događanja (Domazet, Marić, 2014: 146-148).

Maskenbal se održao u šatoru smještenom na brcu u Kaštel Starome. Brce je izraz koji stanovnici grada Kaštela koriste za gradski trg. Sugovornica Mia ističe kako je lokacija šatora jedna od prednosti ovogodišnjeg karnevala: „*Bogu fala, evo i šator je tu di je, sve je super, Vuco je doša, piva. Ljudima je drago da je šator u našem mistu, da ne moraju ić do Resnika ili do Medene*“. Na ulazu u šator su se naplaćivale karte i dijelili pečati. Čekajući red ispred ulaza načula sam mnoge pošalice vezane uz imanje članske iskaznice KKKU Poklada uz koju je ulaz na maskenbal besplatan, kao i pojedina negodovanja oko plaćanja ulaza.

Razmjenjujući iskustva s povorke i veselo se pozdravljajući, polako se napunio šator i započela je završna proslava.

Na maskenbalu su sudjelovali i mladi i stari. Puno je više ljudi bilo umaškarano nego u publici tijekom same povorke, iako je i na maskenbalu bilo ljudi koji se nisu odlučiti maškarati.

Zabava tradicionalno traje do ponoći nakon čega počinje korizma i svi se toga drže. Na maskenbalu su se posluživala razna pića, ljudi su veselo pjevali, plesali i družili se. *„Meni je drago da sam u društvu ljudi koje poznajem otprije i uvijek bude veselo na ovakvim manifestacijama, uvijek ne'ko nekoga zna, uvijek si s nekin, uvijek je veselo, pije se, zabavlja se, bogu fala evo, do ponoći se smimo zabavljat', nakon toga je čista srida, strogi post i nemrs, počinje korizma. Tako da, šta se mene tiče, jedva čekam dogodine“* (Mia).

13. MAŠKADUR

Godinu dana nakon osnivanja KKD "Poklade", godine 1989., pojavila se ideja o pokretanju donjokaštelanskog pokladnog lista *Maškadura*. U njemu se piše o krnjevalskim događanjima te o svim aktualnim problemima koji su mučili stanovništvo iz godine u godinu. Tako se, listajući *Maškadur*, iz humoristično satiričnog ugla mogu iščitati i pratiti problemi građana, ali i političke i društvene promjene po godinama (Domazet, Marić, 2014: 152).

Za Maškadur je karakteristično isto što i krnjevalskoj povorci, a to je britka satira. Zbog svog oporbenog stava prema aktualnoj vlasti Maškadur je često znao biti okvalificiran orjunaškim, komunističkim i klerikalnim. Maškadur je tako često bio i prozivan od strane vlasti i od strane oporbe te je s vremenom gotovo, paradoksalno kako samo može biti u neuređenom društvu, preuzeo ulogu dežurnog krnje za sve ono negativno što se događalo u Kaštelima, ali i u Hrvatskoj, a što je godinama ukazivao (Domazet, Marić, 2014: 152). „Kritičnost i pronicavost Maškadura predstavlja misao malog i običnog čovjeka naspram restauracije političke svemoći, selektivnosti, podobnosti i „kulture laži“ koja odbija priznati realnost i posljedice vlastitih zastranjenja“ (Domazet, Marić, 2014: 152).

Prikupljanje materijala, osmišljavanje i izrada „Maškadura“ posao je članova udruge „Poklade“ dok za grafičku pripremu lista moraju angažirati kvalificiranu osobu izvan udruge. „Znači mi smo i nakladnici i, amo reć, urednici nekakvi, samo šta, eto, tu grafičku nekakvu stranu ostavljamo profesionalcima“ (Ivan).

Financiranje „Maškadura“ pokriva Grad kojeg članovi udruge svake godine traže sredstva, kako za organizaciju i provedbu cijelog karnevala, tako i za izradu, grafičku pripremu i tisak pokladnog satiričnog lista.

Ivan govori kako broj primjeraka u kojem se tiska „Maškadur“ ovisi o tome kakvo će vrijeme biti jer prema vremenu otprilike mogu odrediti kolika će biti posjećenost karnevala: „ako je na Pokladnji utorak lipo vrime znači da će nam tribat' više toga, više će ljudi bit', više će bit' posjećeno“. Navodi kako se Maškadur tiska u otprilike 1500 primjeraka, dok Marko kaže kako „ide negdje oko 2000 primjeraka u opticaj i uvijek se traži koji komad više“.

Slika 7.: Dijeljenje pokladnog lista "Maškadura" na Pokladnji utorak (autor: Vedrana Vidiček)

14. GOSTOVANJA

Gostovanja su odličan način promocije udruge, ali i cijelog grada Kaštela. KKU „Poklade“ gostovale su na brojnim karnevalima. Svako njihovo gostovanje medijski je popraćeno sa simpatijama, ali i s iznenađenjem, pošto su kvalitetom krnje i točaka iznimno satirični, ali i životopisni, te su tako u svojim početcima izazivali i mali šok za gledateljstvo i medije (Domazet, Marić, 2014: 180). Najveću pozornost privlači krnja za kojeg Mira kaže da je „*uvik atraktivan, izazove medijsku pozornost di se god pojavimo, pogotovo kad smo u Rijeci ili na nekim tako većim krnjevalima*“.

Marko govori kako su gostovali po cijeloj Hrvatskoj te nabraja neke od gradova kao što su Dubrovnik, Makarska, Imotski, Zadar, Šibenik, Vir, Rijeka, Ivanec, Ptuj i Đakovo. „*Po ciloj državi Hrvatskoj smo mi kao krnjevalska udruga obišli i dali svoj obol kako njima, kako su oni vraćali nama i tako se to stalno ponavlja*“ (Marko).

Na Donjokaštelanskom krnjevalu sudjeluju mnoge gostujuće grupe iz mnogih hrvatskih gradova, ali i iz susjednih država. Marko nabraja goste iz Rijeke, Slavonije, Like, Slovenije, „*nema od kud ne dolaze*“ (Marko). Osim navedenih, vrijedno je spomenuti još i goste iz Italije, Zadra, Primoštena, Korenice, Trogira, Solina te iz susjednog Kaštel Kambelovca i Kaštel Sućurca. S gostujućim grupama dolaze i njihovi gosti koji prate cijeli karneval i „*pripremaju vizije za svoje krnjevale*“ (Marko).

Svojom kostimografijom, razigranošću i kontaktom s publikom, gostujuće skupine daju još jedan sloj bogatom šarenilu Donjokaštelanskog krnjevala. Svake se godine primjećuje sve veće zanimanje raznih skupina za nastup i sudjelovanje na Donjokaštelanskom krnjevalu. Krnjeval svojom privlačnošću postaje središnja manifestacija grada Kaštela, ali i širem okruženju Splitsko dalmatinske županije (Domazet, Marić, 2014: 120).

Stalni gosti Donjokaštelanskog krnjevala su zvončari i otočke dide. Oni su inače karakteristični za magijske tipove karnevala kakav je npr. Riječki karneval. Zvončari u Kaštela dolaze iz Ptuja (Slovenija) te redovito sudjeluju u karnevalskoj povorci već desetak godina. „*Stekli smo to nekakvo prijateljstvo s njima i oni dolaze kod nas, mi odemo kod njih. To nije naše tradicionalno tu, znači, Rijeka ima svoje zvončare, gore kad smo bili u Samoboru isto, ali to nije ode kod nas nego, eto, tako kako smo se povezali s njima, tako su oni počeli*“

dolaziti. Imamo još i te otočke dide, oni su isto neka vrsta zvončara tako da nam i oni isto budu tu“ (Mira).

Gostovanjima na raznim karnevalima, kao i primanje gostiju u svoj karneval, gledatelji se upoznaju s oblicima raznih pokladnih djelovanja te se na taj način promiče grad Kaštela u turističkom smislu, ali i u kulturološkom, društvenom pa i edukativnom (Domazet, Marić, 2014: 120).

Marko ističe poveznicu između turizma, kulture, maskara i gostovanja. Osim što se samim očuvanjem tradicije već pridonosi kulturi i kulturnoj baštini, radi se na tome da se privuče što veći broj posjetitelja kako bi grad Kaštela što više profitirao i u turističkom smislu. *„Kad se rade kulturne mape grada dovoljno je reć da se naglašava naš krnjeval, i svaki put je to senzacija posebna, da se održa' krnjeval na Utorak pokladnji pa mi recimo napunimo tri hotela gostiju u Kaštelima na taj dan“ (Marko).* Svake godine se teži privući još više gostiju kako bi u budućnosti uz ljetnu sezonu bilo moguće računati i na turističku predsezonu koja bi bila vezana uz karnevalsko razdoblje.

15. DIČJI KRNJEVAL

Kako bi upotpunili pokladna događanja u Donjim Kaštelima, KKU „Poklade“ pokrenula su Dičji krnjeval. On se održava u nedjelju prije Pokladnog utorka. Prvi Dičji krnjeval održan je 17. veljače 1982. godine. Članovi KKU „Poklade“ spremno pomažu oko ostvarivanja pojedinih točaka i figura, transparentata i svega što je potrebno u organizaciji povorke (Domazet, Marić, 2014: 194-196).

Organizacija Dičjeg krnjevala počinje krajem prvog školskog polugodišta, a sugovornica Ana govori kako *„prvi sastanak sa učiteljima i tetama iz vrtića bude tu negdje sredinom 12., ako ne i početkom 12. miseca, prije nego oni odu na praznike“*.

U Dičjem krnjevalu sudjeluju tri kaštelanske osnovne škole, osnovna škola „Bijaći“ (Kaštel Novi), Osnovna škola „Filip Lukas“ (Kaštel Stari) i Osnovna škola „Ostrog“ (Kaštel Lukšić). Što se tiče dječjih vrtića, više-manje sudjeluju svi koji se nalaze na području Donjih Kaštela kao i neki vrtići iz Gornjih Kaštela. Sudionike čine svi učenici od prvog do četvrtog razreda te pojedini učenici petih i šestih razreda. Učenici sedmih i osmih razreda uglavnom ne sudjeluju u krnjevalu, *„ovi malo stariji, oni nisu ni mali, nisu ni veliki, pa tako tu se negdi pogube, recimo sedmi i osmi, je li, oni baš i nisu za Dičji krnjeval“* (Ana). Osim osnovnoškolaca i djece iz dječjih vrtića, u Dičjem krnjevalu sudjeluju još i djeca iz centra za rehabilitaciju „Mir“ te iz dječjeg doma „Maestral“. U svakoj povorci Dičjeg krnjevala sudjeluju i sva djeca članova udruge „Poklade“, sugovornica Ana opisuje: *„sudjeluju još i djeca naša (...) to je kao nekakva mladež, oni su članovi, je l', oni su baš članovi po rođenju, ajmo tako reć“*. U povorci bude ukupno oko tisuću djece, *„puno ljudi, puno dice sudionika“*.

Članovi udruge „Poklade“ vode redovite sastanke s učiteljicama, učiteljima i odgajateljima oko organizacije povorke. Iznose se prijedlozi i bira se što će biti krnja. Konačna odluka pada na učitelje i odgajatelje koji isto tako pišu testamente i osudu krnji. Svaki razred svake škole koja sudjeluje u krnjevalu osmišljava svoje točke. Ana navodi kako se sve to odrađuje u suradnji s roditeljima, a većini roditelja to ne predstavlja problem jer *„kad imate dite u vrtiću znate da vas sljeduje i nešto za u maškare“*.

Osim grupnih maski, javlja se podosta i pojedinačnih. Od onih smiješnih i zabavnih kao što su vile, doktori, leptiri i super junaci pa sve do onih zastrašujućih kao što su zombiji,

vještice i vampiri. Sve su maske dopuštene jer „*dica se ode ne boje maškara, nego baš ono guštaju, to vidite na njima*“ (Ana).

Dječja povorka ide od Svete Lucije te završava na istom mjestu kao i velika povorka, na Portu u Kaštel Starome. Tamo se održi kratko druženje popraćeno glazbom te se djeci podijele krafne i sokovi.

Sugovornik Marko podijelio je sa mnom zanimljivu anegdotu koja pokazuje koliko je tradicija koja veže krafne i karnevalsko vrijeme snažna. Govori kako su jedne godine imali krnju koja je dijelila čokolade, no djeca nisu bila zadovoljna zbog toga što su se veselila krafnama koje dobiju svake godine na karnevalu. „*Mi smo nabavili „Milka“ čokolade, original Milka, preko jednog našeg prijatelja (...) toga čovika smo zamolili da riješi originalnu Milku, znači nema tu, mi smo daci davali „Milka“ čokoladice, a ona su plakala jer to nisu krafne. Njih ne interesira šta je to originalna „Milka“, šta je tri puta skuplja nego krafna, nego ono naviklo dobit krafnu*“ (Marko). Zajedno s kolegom uputio se prema obližnjim dućanima i pekarama po što više krafni kako bi ih mogli barem najmlađima podijeliti te im na taj način udovoljiti.

Klasičnog maskenbala, kao što je nakon velikog karnevala, nema. Od Ane saznajem kako „*to oni rade po školama u suradnji s nama (članovima udruge „Poklade“). Znači svaka škola za sebe napravi maskenbal*“. Iz literature saznajem kako su prvi školski maskenbal na vlastitu inicijativu organizirale dvije učenice osmog razreda. S vremenom, taj je maskenbal postao tradicionalni školski maskenbal pod nazivom „Pisma DA – droga NE!“. Sav prihod koji se prikupi na maskenbalu se koristi za potrebe školskih ekskurzija (Domazet, Marić, 2014: 196).

„*Glavnina svih nekadašnjih malih maškara, članovi tadašnjeg podmlatka, a danas već odraslih, aktivno sudjeluju u pripremi i organizaciji male i velike krnjevalske povorke*“ (Domazet, Marić, 2014: 197). S obzirom da je tradicija održavanja u Kaštelima vrlo bitna, sigurno će se i većina trenutnih malih maškara baviti karnevalskim događanjima u svom odraslom životu.

16. VAŽNOST KARNEVALA PRIPADNICIMA ZAJEDNICE

Lozica kaže kako „Donjokaštelanski krnjeval pripada zajednici i svake godine iznova povezuje ljude“ (Domazet, Marić, 2014: 9). I uistinu je tako, što potvrđuju i sugovornici: „*inače se i ne družimo kroz cilu godinu, al' za vrime maškara smo jedna velika ekipa*“ (Ana). Ana govori kako se njoj cijeli život ravna prema karnevalu te da je godina podijeljena na dva dijela: razdoblje prije maškara i nakon maškara. „*Na to je već cila obitelj naviknuta, tako da, ni'ko ništa ne pita tad*“ (Ana). Opisuje kako su sve ostale aktivnosti koje nisu vezane uz karneval podređene karnevalu, odnosno planiraju se i realiziraju nakon što su sve obaveze vezane uz karneval ispunjene. Za sebe kaže da je veseljak te da joj sudjelovanje u karnevalu predstavlja veliko zadovoljstvo.

Mira govori kako je oduvijek zainteresirana za karneval te kako je u tome odrasla. Opisuje kako su joj roditelji članovi KKU „Poklade“ te da je bilo samo pitanje vremena kad će i ona ući u organizaciju karnevala. „*Moj otac je tu dosta dugo aktivni član, bia je jedno vrime predsjednik. Moja mama, također, kad su se šivali ti kostimi, teta, barba, ono, ne znam kako bi vam rekla, ja bi puzeći u tu povorku išla*“ (Mira). Ističe kako su tijekom karnevalskog razdoblja članovi udruge kao neka mala obitelj, „*nema tu ono ni stariji ni mlađi, svi smo uvek skupa i tako funkcioniramo oduvik*“ (Mira).

Sugovornica Mia govori kako karneval za nju predstavlja tradiciju, druženje, zabavu, kao i preispitivanje određenih problema u društvu. Također, karneval joj predstavlja jedno veliko zadovoljstvo iz razloga što se sudjelujući u karnevalu, upoznala i povezala se s mnogo dobrih ljudi.

Svi sugovornici istaknuli su kako je volja najbitnija kod organizacije i provedbe karnevala. Osim volje, također ističu i ljubav prema njihovom radu i druženju. Govore kako karneval doista iziskuje velik rad, trud i velika odricanja vezana uz „običan“, odnosno osobni život tijekom karnevalskog razdoblja. No, nitko od njih se ne žali, već govore kako im je karneval postao način na koji žive. „*Za sama Kaštela karneval je stvarno postalo peto godišnje doba*“ (Marko).

17. KARNEVAL KAO PERFORMANS

Karnevalske točke, iako se ne smatraju umjetnošću, možemo promatrati kao performanse. Prema Žarku Paiću, performativna umjetnost je umjetnost bez djela koja se događa „usred umjetnosti“. Stvara se u jednokratnom činu, neposrednoj gesti, trenutnom djelovanju ili događaju (Marjanić, 2014: 12).

Kanadska teatrologinja Josette Feral određuje performans kao umjetnički oblik na sjecištu drugih umjetnosti (ples, glazba, slikarstvo, itd.) s time da svaki umjetnik stvara vlastitu definiciju performansa: „nemajući zadani oblik, svaki *performance* tvori svoj žanr, a svaki umjetnik unosi, prema svom porijeklu i željama, fine nijanse koje su samo njegove: *performancei*“ (Feral, 1996: 211; prema Marjanić, 2014: 6-7).

Performans je često instrument kojim pripadnici manjinskih etničkih grupa te pripadnici marginaliziranih društvenih grupa progovaraju i osvješčuju društvo o svojem postojanju i problemima. Performansom je moguće iskazati stavove i kritike nepoželjnim društvenim pojavama. Performans se događa na otvorenom, u gradu, među ljudima. Njime se želi isprovocirati reakcija građana i probuditi uspavanost svakodnevice (Kauzlarić, 2013: 119).

Performansi gotovo uvijek predstavljaju odgovor na aktualne situacije i fenomene. Performans se javlja kao najžilaviji i najvitalniji oblik ljudskog djelovanja u „istupu“, u „prezentu“ te u „stavu“ pojedinca ili grupe pojedinaca u javnosti onda kad je nemoguća komunikacija svijesti društva putem postojećih socijalnih konstrukcija kao što su pravo, ekonomija i obrazovanje (Kauzlarić, 2013: 119). Aktivnosti javnog života (vidljive, nevidljive, smirene ili turbulentne) kolektivni su performansi. Oni podrazumijevaju određene kritike, pobune, proteste ili revolucije koje dovode do promjene (Schechner, 2013: 29).

Iako se karnevalske skupine ne smatraju umjetničkim grupama, svaki karneval predstavlja svojevrsni pučki, satirički performans. Karneval je izvedba kojom se nastoje prikazati aktualni događaji, želje i poruke. Osim samog prikaza, karnevalom se želi djelovati i utjecati na političku i društvenu scenu. Svaka karnevalska točka predstavlja pojedini, zasebni performans kojim se na satirički način iskazuje kritika društvenog, socijalnog i političkog stanja u nekoj društvenoj zajednici. Karneval, odnosno performansi od kojih se sastoji, traje samo jedan određeni dan.

Skupina, koja izvodeći performanse djeluje unutar i izvan karnevala, zadarski je KUD „Bleke i Konji“ pod vodstvom Enia Meštrovića. Izvodeći razne performanse Enio Meštrović, samostalno ili sa svojom skupinom, nastupa u karnevalskim povorkama ili performansima na raznim gradskim lokacijama izvan pokladnog vremena, izaziva uglavnom pozitivne reakcije publike i građana budući da istima ukazuje na probleme trenutne društveno političke situacije u gradu i državi.

KUD Bleke i Konji, odnosno Enio Meštrović kroz performans i satiru, vode kontinuiranu borbu protiv loših političkih odluka i javnih aktera koji svojim ponašanjem štete lokalnoj i/ili nacionalnoj zajednici. Njegovi performansi popraćeni su od strane medija i publike. Činjenica da je Enio Meštrović, koji se 2021. godine aktivno uključio u stvarnu politiku, dobio veliku potporu građana grada Zadra na lokalnim izborima, dokazuje da ljudi prepoznaju i cijene važnost kritičkog prikazivanja politike i aktualnog političkog trenutka bilo u pokladno vrijeme ili izvan njega.

18. ZAKLJUČAK

U organizaciji karnevala danas se pojavljuju i organizacije na čelu kojih su predstavnici javnih vlasti. Time se otvara mogućnost kontrole i usmjeravanja sadržaja karnevalskih točaka u smjeru poželjnog za vladajuće strukture. Zbog navedenog karnevalima prijete opasnost da se pretvore u čiste turističke i komercijalne atrakcije te da izgube svoju bit, a to je vladavina naroda u pokladno vrijeme i konstruktivna kritika s ciljem ukazivanja na probleme trenutne društveno-političke situacije. No, Donjokaštelanski karneval se i nakon dvjesto sedam godina postojanja odupire suvremenim trendovima koji danas uvelike doprinose odumiranju karnevala kao takvih i pretvaranja istih u turističke priredbe bez pokladne kritike, a s puno ispraznih zabava. I danas Donjokaštelanski karneval ima veliku ulogu u prenošenju nekadašnjih obrednih funkcija te drevnih tradicija na nove mlade generacije. Upravo je lik krnje, bez obzira čije obličje nosi, simbol drevne tradicije budući da svojom predodređenom magijskom ulogom na sebe preuzima sva zla koja su se dogodila prethodne godine, a činom spaljivanja njega samog zajedno s njegovom krivicom zajednica biva pročišćena i spremna za novi početak. Osim toga, Donjokaštelanski karneval svake godine ugošćuje organizirane skupine čiji su akteri omotani životinjskim kožama, lica su im prekrivena specifičnim zastrašujućim maskama, oko sebe imaju zvona, lance i slične predmete kojima, stvarajući buku, sukladno drevnim običajima, zajednicu čiste od demona i drugih zlih sila, a specifičnim gestama i pokretima tijela nesvjesno odražavaju drevne rituale prizivanja dobre plodnosti i obilja u zajednici.

Donjokaštelanski krnjeval svrstavamo u kritički ili saturnalijski tip karnevala budući da ima svoje karnevalsko društvo, podrazumijeva osudu krnje i čitanje testamenata, u povorci sudjeluju alegorijska kola, nose se natpisi, zastave i transparenti, izdaju se pokladne novine, organiziraju se plesovi pod maskama i dječje karnevalske povorke. Također, kritički se odnosi prema državnim institucijama i političarima te izražava društvenu, odnosno političku kritiku stanja u donjokaštelanskoj društvenoj zajednici, ali i prema zajednici na nacionalnoj, kao i na svjetskoj razini. Tome svjedoče uvijek prisutne maske političara, premijera, predsjednika i drugih moćnih ljudi. Sudionici u karnevalskoj povorci svojim ponašanjem, gestama i kretnjama aludiraju najčešće na negativna aktualna događanja vezana uz likove u koje su se maskirali. Iako ih otvoreno predstavljaju, oni ne otkrivaju sve informacije vezane uz svoju masku, već mnogo toga ostaje između redova i na razini aluzije svakog promatrača. Na taj

način žele neposredno utjecati na pozitivne promjene koje su moguće u njihovoj zajednici, ali i na razini države. Porukama unutar karnevalskih tekstova i točaka nastoje utjecati na trenutnu društveno-političku situaciju te iskazati svoje mišljenje o prethodno donesenim političkim odlukama i projektima koje u većini slučajeva ne idu običnom puku u korist iako su često na taj način prikazane.

Donjokaštelanski karneval s pravom nosi ime karneval budući da predstavlja svečanost, odnosno manifestaciju u kojoj je sudionicima pružena sloboda biranja vlastitih maski. Za stanovnike grada Kaštela ta je sloboda biranja maski osobito važna budući da odabirom iste stvarni svijet okreću naopačke te barem u karnevalskom razdoblju omogućuju sebi da budu netko drugi, netko sasvim drugačiji od njih samih, netko čiji život priželjkuju i čije si ponašanje u normalnom stanju stvari ne mogu priuštiti. Osim toga, putem maski mogu iskazati nezadovoljstvo i kritiku vlasti kao i javno ismijavanje skupina i pojedinaca. Na taj način se oslobađaju destruktivne energije nakupljene tijekom godine ograničenjima koja im postavlja njihova ustaljena svakodnevnica. Iz toga proizlazi kako karneval pruža psihoterapijska svojstva pojedincima na način da im pomaže da se oslobode negativne energije i stresa. Navedeno pridonosi ublažavanju društvenih tenzija, kao i individualnih frustracija u razdoblju nakon karnevala. Zajedničkim provođenjem vremena u organizaciji, sudjelovanju ili promatranju karnevala članovi donjokaštelanske zajednice čvršće se povezuju, barem u karnevalsko vrijeme, što također pozitivno utječe na čitavu zajednicu s obzirom da sve ubrzaniji tempo života današnjice sve više udaljava ljude.

Turizam u gradu Kaštela uglavnom je vezan uz ljetnu turističku sezonu. No, krnjeval svake godine privlači veliki broj gostujućih skupina koje sa sobom uvijek dovode i goste koji ih prate. Primanjem gostiju u svoj karneval, kao i vlastitim gostovanjima na raznim karnevalima diljem Hrvatske, promiče se grad Kaštela. Gostovanja doprinose razvoju grada, ali i razvoju samog karnevala. Daljnjim razvojem donjokaštelanskog krnjevala moglo bi se uvelike utjecati na proširenje turističke ponude grada Kaštela. Karnevalsko vrijeme bi moglo označiti turističku predsezona čime bi se upotpunila turistička ponuda grada Kaštela, a time bi rastao i životni standard građana. U tome leži važnost karnevala za lokalnu zajednicu, ali i za njihove članove.

Radi svega navedenog, opravdano je zašto stanovnici grada Kaštela dijele svoje vrijeme i ritam života na razdoblje prije karnevala, na razdoblje karnevala koje nazivaju petim godišnjim dobom te na razdoblje koje slijedi nakon karnevala.

19. LITERATURA

Dmitrović, S. (1995.) *Riječki karneval*. Rijeka: Bibliotheca Civica.

Domazet, M, Marić, R. (2014.) *Donjokaštelanski krnjeval*. Zagreb: Naklada Hrid.

Eco, U. (1984). The frames of comic “freedom”. *Carnival!*, str. 1–10. Preuzeto s: <https://scihub.se/https://doi.org/10.1515/9783110848717.1> (Datum pristupa: 13.08.2021.)

Gavazzi, M. (1991.) *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*. Zagreb: Hrvatski sabor kulture.

Kauzlarić, S. (2013). „Performans: komunikacija vlastite istine“, *Život umjetnosti*, 92(1), str. 118-121. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/185632> (Datum pristupa: 19.06.2021.)

Lozica, I. (1997.) *Hrvatski karnevali*. Zagreb: Golden marketing.

Lozica, I. (1986). „Poklade u zborniku za narodni život i običaje Južnih slavena i suvremeni karneval u hrvatskoj“, *Narodna umjetnost*, 23(1), str. 31-56. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/49888> (Datum pristupa: 02.04.2021.)

Lozica, I. (2007). „O karnevalu: diverzija, kohezija, opsceno i mitsko“, *Dani Hvarškoga kazališta*, 33(1), str. 190-208. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/72985> (Datum pristupa: 16.03.2021.)

Lozica, I. (2002.) Istraživanje tradicijskih maski u Hrvatskoj, u: *Žanrovi u hrvatskoj dramskoj književnosti i struke u hrvatskom kazalištu / Krležini dani u Osijeku* (2002.); urednik Branko Hećimović

Marjanić, S. (2014.) *Kronotop hrvatskoga performansa: od Travelera do danas*. Zagreb: Udruga Bijeli val, Institut za etnologiju i folkloristiku i Školska knjiga.

Kaštelanska krnjevalska udruga „Poklade“ (2020.) *Maškadur*, br. 31. Kaštel Stari: KKU „Poklade“.

Potkonjak, S. (2014.) *Teren za etnologe početnike*. Zagreb: HED biblioteka – Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Schechner, R. (2013.). „*Performance studies: An Introduction*“. London: Routledge.

Šepić-Bertin, F. (1997.) *Zvončari, partenjaki, feštari, maškare. Mesopusni običaji kastavštine i okolice*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.

Turistička zajednica grada Samobora (2020.). *Sraka*, br. 116. Samobor: TZ.

Supek, O. (1988) „Karneval u vinogorju“, *Narodna umjetnost*, 25(1), str. 67-85. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/49325> (Datum pristupa: 04.04.2021.)

Šuvaković, M. (2005.) „*Pojmovnik suvremene umjetnosti*“. Zagreb: Ghent, Horetzky, Vlees & Beton.

Internetski izvori:

FECC – Federation of European Carnival Cities. URL: <https://carnivalcities.net/> (Datum pristupa: 27.03.2021.)

Grad Samobor. URL: <https://www.samobor.hr/kultura/samoborski-fasnik-c291> (Datum pristupa: 15.06.2021.)

Samoborski fašnik. URL: <https://www.samobor.hr/fasnik/pavucnjak-prvi-za-srakinu-n5747> (Datum pristupa: 15.06.2021.)

Zadarski.hr. URL: <https://zadarski.slobodnadalmacija.hr/zadar/4-kantuna/ovo-je-moguće-samo-u-zadru-jesu-li-maskare-cenzurirane-da-ne-bi-provokacijama-uznemirile-gradsku-vlast-590335> (Datum pristupa: 18.06.2021.)

Zakon o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma, Narodne Novine 52/19, 42/20. URL: <https://www.zakon.hr/z/342/Zakon-o-turisti%C4%8Dkim-zajednicama-i-promicanju-hrvatskog-turizma> (Datum preuzimanja: 18.06.2021.)

20. POPIS SUGOVORNIKA

Ana Segvić (1973. godište), datum intervjuja: 26.02.2020., Kaštel Stari

Marko Grozdanić (1967. godište), datum intervjuja: 22.02.2020., Kaštel Stari

Mira Radić (1993. godište), datum intervjuja: 23.02.2020., Kaštel Stari

Ivan Višić (1994. godište), datum intervjuja: 23.02.2020., Kaštel Stari

Mia Grozdanić (1996. godište), datum intervjuja 25.02.2020., Kaštel Stari

21. PRILOZI

Fotografije:

Slika 8.: Početak povorke (autor Luka Ištuk)

Slika 9.: Točka u povorci pod nazivom "Metro" (autor: Luka Ištuk)

Slika 10.: Krnja „Dika s Grobnika“ s popratnim likovima Zoranom Mamićem i Milanom Bandićem (autor: Vedrana Vidiček)

Slika 11.: Fotografiranje ispred krnje prije paljenja (autor: Luka Ištuk)

Slika 12.: Paljenje krnje (autor: Luka Ištuk)

Slika 13.: Unutrašnji izgled Radionice (autor: Vedrana Vidiček)

Slika 14.: Dijeljenje pokladnog lista "Maškadura" na Pokladnji utorak (autor: Vedrana Vidiček)